

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Aplikace domovského práva v Přelouči 1918-1938

Zdeněk Soukop

Bakalářská práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdeněk SOUKOP**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Aplikace domovského práva v Přelouči v letech 1918-1938.**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat problematikou domovského práva v Přelouči v letech 1918 až 1938. Nejdříve v ní bude shrnuta kratší historie Přelouče, poté bude následovat všeobecné pojednání o domovském právu a druhá polovina práce se bude již zabývat samotným domovským právem v Přelouči v uvedeném časovém období. Tento poslední a zároveň nejrozsáhlejší oddíl poskytne podrobné informace o tom, kolika lidem bylo a nebylo uděleno domovské právo, jaké povolání měli lidé, kteří získali domovské právo a na závěr budou uvedeny konkrétní příklady udělení domovské příslušnosti. Práce bude vycházet z literatury týkající se právní roviny problému i regionálního typu a archiválií, především z AM Přelouč.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Stání okresní archiv Pardubice, Archiv města Přelouče (1498) 1850-1945 (1957), inventář, 1971, s. 288, ev. č. 693. TETŘEV, Jan - VINCENCOVÁ, Hana. Dějiny města Přelouče: díl 4 1918-1989. Přelouč, 2007. ISBN 978-80-254-0032-6. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In: FASORA, Lukáš (edd). Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948. Brno, 2006, s. 138-145. ISBN 80-7325-091-8. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In Český časopis historický 2004 102, č. 2, s. 297-341. ISSN 0862-6111.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Poděkování:

Na tomto místě bych především rád poděkoval vedoucí práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za cenné rady a odpovědi na mé otázky. Dále chci poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu Pardubice za poskytnutí materiálů, které jsem potřeboval pro sepsání této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré prameny a literaturu, kterou jsem využil, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněná ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. února 2010

Obsah:

Úvod	1
Historie Přelouče od doby vlády Marie Terezie do roku 1918.....	3
Historie Přelouče za první republiky	7
Domovské právo	11
Prehistorie domovského práva a ohlašovací povinnost	11
Konskripce	14
Politický domicil	18
Domovské právo	20
Domovské právo přežilo 1. světovou válku, rozpad monarchie, 2. světovou válku, ale komunisty už ne	25
Změna pobytu neboli migrace	26
Aplikace domovského práva v Přelouči 1918-1938.....	29
Zaměstnání.....	34
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v primárním sektoru.....	35
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v sekundárním sektoru.....	37
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v terciárním sektoru	44
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v kvartérním sektoru	48
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří nejsou zařaditelní do žádného sektoru	51
Noví příslušníci domovské obce Přelouč, podle výše uvedených sektorů	52
Rodinní příslušníci těch, co získali domovské právo v Přelouči v letech 1918-1938	53
Rodinní příslušníci mužů, kteří získali domovské právo	53
Rodinní příslušníci žen, které získaly domovské právo.....	55
Celkový počet lidí i s rodinnými příslušníky, co získali domovskou příslušnost.....	57
Ukázkové příklady udělení domovského práva.....	58
Josef Bláha, aneb příklad jednoduchého získání domovské příslušnosti	58

Anna Pešková, aneb příklad vdovy a zároveň případ udělení státního občanství	59
Závěr	60
Seznam použitých pramenů a literatury	62
Resumé	66
Příloha.....	67

Souhrn:

Tato bakalářská práce se zabývá aplikací domovského práva v Přelouči v letech 1918 až 1938. Po historii Přelouče od doby vlády Marie Terezie do konce první republiky následuje obecné pojednání o domovském právu. Druhá polovina této práce je již věnovaná tomu, jak to bylo s aplikací domovského práva v Přelouči. Je popsáno, kolika lidem bylo a nebylo uděleno domovské právo a jaké zaměstnání měli domovští příslušníci Přelouče.

Klíčová slova:

Přelouč; domovské právo; ohlašovací povinnost; konskripce; politický domicil; migrace; sociální struktura obyvatelstva za první republiky.

Summary:

This thesis deals with the application of right of domicile in Přelouč from 1918 to 1938. After Přelouč history since the reign of Maria Theresa to the end first republic, followed by general discussion of the right of domicile. Second half of this has been devoted to how it was the application of right of domicile in Přelouč. It described how many people were not granted the right of domicile, and what jobs were members, home in Přelouč.

Key words:

Přelouč; the right of domicile; reporting requirements; conscription; political residence; migration; social structure of the population in the first republic

Úvod

Téma mé bakalářské práce „Applikace domovského práva v Přelouči 1918-1938“ jsem si vybral, protože mne zaujala probíraná oblast domovského práva na jedné z přednášek předmětu dějiny správy u PhDr. Marie Mackové, Ph.D. Poté jsem se rozhodoval, na kterém městě mám ukázat aplikaci domovského práva. Hned od začátku jsem uvažoval o nějakém městě z Pardubického kraje, protože coby student Univerzity Pardubice chci rozšířit bibliografii, která se zabývá historií tohoto regionu. Dlouze jsem přemýšlel, které město v Pardubickém kraji si vyberu a nakonec jsem se rozhodl pro Přelouč v letech 1918 až 1938, a to z důvodu zpracovatelnosti a přístupnosti spisového materiálu o domovském právu v Přelouči.

Svoji bakalářskou práci jsem rozčlenil na tři oddíly. Tím prvním je kratší historie města Přelouče, poté následuje obecné pojednání o domovském právu a závěrečný oddíl se zaobírá problematikou domovského práva v Přelouči.

K první kapitole je poměrně hodně publikací. Dějiny města Přelouče vydal nejdříve v tenké knížce o 38 stranách dašický farář Josef Nechvíle roku 1884.¹ Již dlouhá desetiletí je za nejvýznamnější publikaci považována kniha od Josefa Ledra z roku 1926.² Ovšem já sám považuji za nejlépe zpracovanou čtyřdílnou edici z pera Petra Vorla, Jana Tetřeva a Hany Vincenciové.³ Při sepisování stručnější historie Přelouče jsem právě vycházel především z knihy Josefa Ledra, třetího a čtvrtého dílu Jana Tetřeva a Hany Vincenciové a taktéž ze zápisů o zasedáních obecního zastupitelstva, zápisů schůzí rady města Přelouče a z přeloučských kronik. V nich jsem našel spoustu cenných informací k dějinám Přelouče při svém vlastním bádání o domovském právu za první republiky v Přelouči.

Domovské právo bylo dlouhá léta málo prozkoumáno a zpracováno. Výjimkou byly snad jen práce od Jana Janáka: Příčiny vzniku předlitavské sociální správy a Domovské právo ve starém Rakousku. Tyto dvě práce se ovšem zaměřují především na druhou polovinu 19. století. V posledních letech se literatura k této oblasti avšak velice rozrostla, a to zásluhou

¹ NECHVÍLE, Josef. *Město Přelouč*. Pardubice, 1884.

² LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926.

³ VOREL, Petr. *Dějiny města Přelouče: díl první 1086-1618*. Přelouč, 1999. ISBN 80-238-4119-X; VOREL, Petr. *Dějiny města Přelouče: díl druhý 1618-1848*. Přelouč, 2002. ISBN 80-238-8800-5; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. ISBN 80-239-3499-6; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. ISBN 978-80-254-0032-6.

Zdeňky Stokláškové. Z jejích prací jsem nejvíce čerpal při všeobecném sepisování následující kapitoly o domovském právu.⁴

V závěrečném oddílu se věnuji aplikaci domovského práva v Přelouči v letech 1918 až 1938. Za cíl si dávám zjistit, kolika lidem bylo a nebylo uděleno domovské právo, včetně jejich rodinných příslušníků. Poté se věnuji, kolik bylo mužů a žen z těch, kterým byla udělena domovská příslušnost, a chci vypátrat, jaké měli povolání. Na závěr si dovoluji uvést i nějaký příklad z praxe. Veškeré informace k tomuto úseku jsem získal z aktového materiálu o domovském právu, ze zápisů o zasedáních obecního zastupitelstva a zápisů schůzí rady města Přelouče, které jsou archivovány ve Státním okresním archivu Pardubice.

⁴ Osobně za nejlepší považuji: STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. ISBN 978-80-86488-45-5; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-091-8.

Historie Přelouče od doby vlády Marie Terezie do roku 1918

Na úvod by mohla zaznít otázka, proč jsem začal psát o dějinách Přelouče až za doby vlády Marie Terezie, když historie tohoto města sahá až do 10. století, tudíž do raného středověku. Odpověď je jednoduchá. Téma mé bakalářské práce se zabývá domovským právem v tomto městě a „o termínu domovské právo lze mluvit až se zavedením provizorního obecního zákona z roku 1849. Před tím se v tomto významu objevovaly pojmy „politický domicil“ (*Politisches Domicil*), „domovská příslušnost“ (*Heimatzuständigkeit*), „příslušnost“ (*Zuständigkeit*) nebo „příslušná vrchnost“ (*Zuständigkeitsobrigkeit*). První zákonné podněty ke státnímu zájmu na teritoriální příslušnosti osob dalo nařízení o ohlašovací povinnosti z 1. července 1746 a rezoluce Marie Terezie o vyhoštění tuláků a žebráků z 16. října 1754.“⁵

Za dobu vlády Marie Terezie se toho moc důležitého v Přelouči neodehrálo, snad až na jednu výjimku. Tou bylo, že Marie Terezie potvrdila Přelouči městská privilegia. Tato privilegia později také stvrdil její syn Josef II., který navíc rozšířil právo odúmrtní, udělené perňštýnským ustanovením z roku 1548.⁶

V 18. století byla Přelouč značně poznamenána válkami, které vedla Habsburská monarchie. Nejprve roku 1742 táhli přes město Prusové a poté císařské vojsko, dva roky na to Prusové zopakovali svůj nájezd, při kterém opět byla postižena Přelouč a okolní vesnice. Pruská vojska se přehnala Přeloučí i ve válce mezi Rakouskem a Pruskem v 50. letech v 18. století.⁷ Další tažení městem zažila Přelouč roku 1775. Tentokrát aktéry nebyli ovšem vojáci, nýbrž vzbouření sedláci. Selské povstání v roce 1775 uspíšilo vydání robotního patentu.⁸

V následujícím století doznala Přelouč velkého stavebního ruchu. Začaly se stavět silnice k Přelouči, velké množství obytných domů, upravovala se veřejná prostranství, dláždilo se náměstí, na kterém byla postavena kamenná kašna. K největšímu rozmachu infrastruktury pomohlo spojení Přelouče s okolím pomocí železnice v roce 1845. O čtyři roky později bylo vlakové nádraží dovybaveno telegrafem.⁹ V převratné době byla zřízena Národní

⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

⁶ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 264.

⁷ Tamtéž. s. 249-250, 252 a 256-257.

⁸ Tamtéž. s. 259-260.

⁹ Tamtéž. s. 271-273 a 277-280; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 5. ISBN 80-239-3499-6.

garda k ochraně veřejného pořádku.¹⁰ K udržení bezpečnosti, klidu a pořádku bylo roku 1850 taktéž umístěno četnictvo.¹¹ V tentýž rok byl zřízen okresní soud a c. k. kontribučenský úřad.¹² Správní rozdělení z roku 1850 bylo ovšem brzy změněno, jelikož císařským patentem ze dne 14. září 1853 byla zrušena současná soustava sedmi krajů a království se rozdělilo na 13 krajů s tím, že Přelouč a Pardubice spadaly pod Chrudimský kraj.¹³ Počátkem padesátých let, přesně v roce 1851 byla zbořena radnice. Nová radnice byla postavena v letech 1853-1854.¹⁴ Tato radnice dlouho nevydržela a na přímou žádost císaře byla 27. února 1874 nařízena stavba nové budovy.¹⁵ A to i přesto, že vlivem správní reformy z roku 1868 přišla Přelouč o hejtmanství, neboli politický okres a stala se pouze okresem soudním. To velmi uškodilo hospodářství v Přelouči, protože řada úředních záležitostí se nyní musela řešit v Pardubicích.¹⁶

Šedesátá léta byla bohatá, co se týče osvěty. Vznikaly kulturní, politické, vlastenecké podniky i spolky a byla zřízena čtyřtřídní hlavní škola,¹⁷ která byla přeměněna ve školním roce 1868-1869 na obecnou školu s pěti ročníky.¹⁸ Úroveň vzdělání v Přelouči se postupně zvyšovala. Od roku 1861 se vyučovalo v řemeslnické škole, což byla v podstatě pokračovací živnostenská škola.¹⁹ Školské zákony zavedené v letech 1868-1869 povolovaly vznik měšťanských škol. Tak v Přelouči vznikly do konce 19. století jak měšťanská chlapecká škola, tak i měšťanská dívčí škola.²⁰

¹⁰ Národní garda měla 80 mužů, z nichž 75 bylo vybaveno ručnicí s bodákem. V čele gardy stál zatímní zkoušený magistrátní rada Edvard Sponner. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 6. ISBN 80-239-3499-6.

¹¹ Četnictvo coby vojensky organizovaný strážní sbor bylo umístěno v Přelouči v r. 1850. Četnictvo sledovalo lidi, donášelo, konalo protipožární kontroly v zemědělských usedlostech a pátralo po zločincích. Vedle četnictva existoval také sbor městských policistů, ačkoliv podle obecní kroniky byla zřízena městská policie až roku 1869. Tamtéž. s. 9. A o městské policii také: Tamtéž. s. 50.

¹² Tamtéž. s. 10.

¹³ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 416; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 10. ISBN 80-239-3499-6.

¹⁴ Mezitím než se radnice postavila, městský úřad se přestěhoval do pronájmu v domě čp. 26. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 10. ISBN 80-239-3499-6.

¹⁵ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 444.

¹⁶ Od roku 1868 bylo pardubické hejtmanství, které se skládalo ze tří soudních okresů: pardubického, přeloučského a holického. LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 429; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 43. ISBN 80-239-3499-6.

¹⁷ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 12. ISBN 80-239-3499-6.

¹⁸ Tamtéž. s. 45.

¹⁹ Tamtéž. s. 20.

²⁰ Tamtéž. s. 91.

Roku 1862 byl založen Záloženský spolek pro okres Přelouč, pozdější Občanská záložna.²¹ Její konkurentkou se stala Okresní záložna hospodářská v Přelouči²², která zahájila provoz roku 1883.²³ Mezi další významné instituce vzniklé ve druhé polovině 19. století patří místní odbor Ústřední matice školské,²⁴ Sokol²⁵ a hasičský sbor.²⁶

Do stavebních aktivit druhé poloviny 19. století přibyla nová stavba pivovaru,²⁷ dvou cukrovarů,²⁸ nemocnice,²⁹ postupně se dláždily komunikace, zřizovalo se osvětlení a zabezpečovaly břehy vodních toků. Úprava komunikací a chodníků, osvětlení,³⁰ kanálů a stavba nového hřbitova³¹ se prováděla převážně v období, kdy byli u moci Mladočeši. To znamená od roku 1891 až do 1. světové války. Právě oni šli do 90. let s cílem zlepšit veřejná prostranství, včetně osvětlení a také vybudovat dobrou kanalizaci. Dále žadonili u státních úřadů, aby nápisy na úřadech a úředních razítkách byly v první řadě české, jak to povolovala Badeniho jazyková nařízení z roku 1897. Jediné co se Mladočechům nepovedlo, bylo vybudování lepšího vodovodu, na něž nebyly peníze.³² Finance se staly velkým problémem.

²¹ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 424; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 22. ISBN 80-239-3499-6.

²² Okresní záložna hospodářská v Přelouči nebyla jedinou konkurentkou Občanské záložny. Roku 1912 na zasedání obecního zastupitelstva bylo schváleno zřízení Městské spořitelny. Povolení Přelouč získala od c. k. místodržitelství v červnu 1913. Vybudování Městské spořitelny znamenalo pro Občanskou záložnu, že peníze obce se přesunuly z Občanské záložny do Městské spořitelny. LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 424-426; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 148. ISBN 80-239-3499-6.

²³ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 83. ISBN 80-239-3499-6.

²⁴ Tamtéž. s. 84.

²⁵ Sokol byl v Přelouči založen r. 1888. Tamtéž. s. 87.

²⁶ Hasičský sbor byl v Přelouči založen r. 1876. Tamtéž. s. 77.

²⁷ Stavba byla zahájena v roce 1863 a dokončena přenesením pivovarského kotle ze staré budovy do nové v roce 1869, kdy ve starém pivovaru byl ukončen provoz. Tamtéž. s. 134-135, 215. O pivovarech v Přelouči viz. LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 388-391.

²⁸ Městský cukrovar byl dokončen během jednoho roku, a to r. 1868. Bylo již na čase, jelikož stavbu cukrovaru připravoval v Přelouči i Eduard Zentzicki, jehož podnik se začal stavět na podzim 1867. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 46-47, 218. ISBN 80-239-3499-6. O cukrovarch v Přelouči viz více LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 391-393.

²⁹ Nemocnice byla postavena na pozemku, jenž koupila Občanská záložna. SOKA Pardubice, fond Občanská záložna Přelouč, kniha č. 1, nestr.

³⁰ Do roku 1895 se svítilo na veřejnosti jen petrolejovými lampami. V následujícím roce se na náměstí testovala svítlna na plynový olej a od roku 1897 počet svítilen na plynový olej vzrostl na 38. Na počátku 20. století bylo ve spolupráci s Občanskou záložnou instalováno acetylenové osvětlení. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 107 a 132. ISBN 80-239-3499-6.

³¹ Hřbitov v Přelouči byl již plný, tak bylo nutné získat nové parcely pro krchov. R. 1897 se podařilo městu odkoupit pozemky pod evangelickým a židovským hřbitovem. Hřbitov byl posvěcen o svatopolské pouti r. 1906. LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 326; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 134-135, 231. ISBN 80-239-3499-6.

³² TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 100, 102 a 106. ISBN 80-239-3499-6.

Výdaje v posledním desetiletí 19. století zapříčinily, že rozpočet obce se ocitl ve velikém schodku.³³

Peníze ovšem nešly pouze na stavební aktivity, ale také na zaopatření chudých. A to samozřejmě nejen v 90. letech 19. století. Mezi tyto chudé patřili lidé již neschopní práce, o které se nebyla jejich rodina schopna postarat a také chudí lidé už od narození. Příspěvky byly čerpány z fondů, kterým se říkalo ústav chudých. Někteří chudí dostávali pouze peníze z ústavu chudých a dále se o ně již nikdo nestaral. Ostatní chudí byli ubytováni ve špitálech, pozdějších chudobincích. Navíc zavedením institutu domovského práva, jehož základem je povinnost obce postarat se o neschopného člověka, v níž měl domovské právo, výdaje narůstaly. Tím pádem stovky obyvatel Přelouče měly cizí domovskou příslušnost a stovky lidí s přeloučskou domovskou příslušností žily jinde. V případě upadnutí do pracovní neschopnosti, město se muselo o ně postarat. Dále muselo pečovat o sirotky a mentálně zaostalé. Jakákoliv ústavní péče byla tedy pro město ekonomicky nevýhodná, a tak se město snažilo umístit tyto občany do zařízení, kde by za ně nemuselo platit.³⁴

Na počátku nového tisíciletí, v roce 1901 byla slavnostně zpřístupněna budova Občanské záložny. Představa stavby byla zveřejněna již v roce 1893. Autorem budovy byl pražský architekt Rudolf Kříženecký.³⁵ Přelouč se značně rozrostla o počet domů v prvním desetiletí³⁶ a na jeho konci bylo zřízeno telefonní spojení³⁷ a začala přestavba nádraží.³⁸

V předválečných letech se Přelouč zabývala otázkou odběru elektřiny. Po neúspěšných jednáních se stavbou jezu a elektrárny na Labi byl vypsán konkurz na odběr elektřiny od elektráren v Hradci Králové, Pardubicích a Kolíně. Nejlepší nabídku podala elektrárna firmy František Křížík z Kolína a v prosinci 1913 se poprvé začalo v Přelouči svítit díky elektřině.³⁹

V první světové válce se projevil sociální problém v přeloučských rodinách vlivem odchodu mužů, kteří šli především do Haliče. Naopak do Přelouče přicházeli uprchlíci z Ruska. Válka se podepsala na obyvatelích velkou chudobou. Nejchudší si nebyli sami schopni obstarat ani základní potraviny a jedli pouze to, co jim dalo město.⁴⁰

³³ Tamtéž. s. 123.

³⁴ Tamtéž. s. 59-60.

³⁵ Tamtéž. s. 135, 229-230, 233-235.

³⁶ Tamtéž. s. 235.

³⁷ Tamtéž. s. 133.

³⁸ Tamtéž. s. 247.

³⁹ Tamtéž. s. 148-150.

⁴⁰ Tamtéž. s. 159-160, 178.

Historie Přelouče za první republiky

O vzniku samostatného československého státu 28. října 1918 se přeloučští obyvatelé dozvěděli již téhož dne a to v odpoledních hodinách.⁴¹ Tato zpráva vyvolala v Přelouči veliké radostné nadšení. Ve městě se konal průvod na oslavu samostatnosti a ukončení války. Mezitím sundávali odznaky rakouských úřadů z veřejných budov.⁴² Po celé republice byly rušeny národní výbory.⁴³ Ovšem již za pár dní se lidé vraceli ke svým dennodenním záležitostem. Nově vzniklý stát stěží dokázal nasytit všechny hladové a dodat jim palivo.⁴⁴ Ještě že v městské pokladně bylo hodně peněz. Město tudíž upisovalo peníze na Půjčku svobody. Půjčka svobody sloužila na zajištění potřeb pro legionáře, sirotky po legionářích a tak dále. Peníze do ní investovali obyvatelé města a místní peněžní ústavy, především Občanská záložna.⁴⁵ Výše Půjčky svobody byla 20 000 Kč.⁴⁶

V následujícím roce 1919 se konaly volby, ve kterých poprvé mohly volit ženy. Politické strany proto podněcovaly vznik kroužků a odborů pro ženy.

Ve volbách zvítězily jednoznačně socialistické strany,⁴⁷ sociální demokracie a národní socialisté. Novým starostou se stal sociální demokrat František Horáček.⁴⁸

Přelouč se i po válce potýkala s velkými problémy v zásobování, dodávkou elektřiny a uhlí a s minimem volných bytů.⁴⁹ Nedostatek bytů se týkal především lidí, kteří přišli do Přelouče za prací. Mezi těmito lidmi byli jak obyvatelé z okolních vesnic, tak ti, co utekli před válkou do ciziny, především do Ruska.⁵⁰

⁴¹ Tamtéž. s. 188.

⁴² Východ 1. 11. 1918, roč. 1, č. 36, s. 6.

⁴³ Poslední zasedání národního výboru v Přelouči se uskutečnilo 10. prosince 1918. SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1927-1957*, kniha č. 2, s. 140.

⁴⁴ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 191. ISBN 80-239-3499-6.

⁴⁵ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 7. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁴⁶ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1913-1924*, inv. č. 547, kniha č. 532, nestr.

⁴⁷ Nejvíce hlasů a mandátů získala sociální demokracie (769 hlasů, 12 mandátů). Poté následovali: národní socialisté (328 hlasů, 5 mandátů), národní demokracie (352 hlasů, 5 mandátů), lidovci (241 hlasů, 4 mandáty), strana pokroková (128 hlasů, 2 mandáty), agráři (123 hlasů, 2 mandáty). SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1836-1926*, kniha č. 1, s. 743-745.

⁴⁸ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1913-1924*, inv. č. 547, kniha č. 532, nestr.

⁴⁹ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 18-20. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁵⁰ Uprchlíci se vraceli i v dalších letech, převážně v roce 1921, kdy skončila ruská občanská válka. Tamtéž. s. 10 a 285.

Poválečná doba znamenala převrat v náboženské oblasti. Na začátku roku 1920 bylo ve městě 400 lidí bez vyznání⁵¹ a při sčítání lidí v únoru 1921 již žilo v Přelouči 829 ateistů. Sčítání lidí ukázalo převážně strukturu přeloučského obyvatelstva podle národnosti. Z 3568 obyvatel Přelouče bylo 3498 lidí národnosti československé, 14 německé, 3 židovské, 3 se hlásili k jiným národnostem. Příslušníků jiných států bylo rovných 50.⁵² Z celkového počtu 3568 lidí bylo 1704 mužů a 1864 žen, což je o 314 obyvatel více než roku 1918, ale o 427 lidí méně než roku 1910. Za pokles obyvatel mezi lety 1910 a 1918 může především odliv obyvatel za války, oběti na bojištích, potravinová nouze, vysoká kojenecká a dětská úmrtnost a epidemie. Sčítání lidí z roku 1921 hovoří o 572 domech,⁵³ což je jen o tři domy více než v roce 1918.⁵⁴

Válečnou dobu přežila značná část firem a podniků. Za zmínku především stojí cukrovar z roku 1868, dva pivovary či Kolínská továrna na kávové náhražky. Tato továrna vznikla roku 1893 a fungovala do roku 1920. Následujícího roku byla přeměněna na továrnu Ego, která vyráběla čokoládu. Svůj provoz uvedla v chod v roce 1922.⁵⁵ Z podniků, co se nezabývaly potravinami, byla nejvýznamnější nábytkářská firma Fagus. Firmu založili Václav Linhart společně s Ladislavem Topičem starším. Majitelé jí dali latinský název podle jednoho z našich nejmohutnějších stromů, buku.⁵⁶ Ještě mnohem více firem a podniků bylo vybudováno po válce. Mezi nejdůležitější patří závod pro radiofonii a telefonii J. V. Myslík-Hyršovský,⁵⁷ výroba melasových krmiv založená Františkem Nebuželským a Ladislavem Topičem mladším⁵⁸ nebo podnik Železoprůmysl. Za vznikem Železoprůmyslu stojí úmysl Chlumecké strojírny, kotlárný a slévárny, s. r. o. z Chlumce nad Cidlinou zřídit v Přelouči

⁵¹ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1836-1926*, kniha č. 1, s. 810.

⁵² Tamtéž. s. 544, 836, 867-868.

⁵³ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 275. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁵⁴ Tamtéž. s. 257.

⁵⁵ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 393; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 15, 285. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁵⁶ LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 393-394; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 245. ISBN 80-239-3499-6; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 285-287. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁵⁷ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1919-1920*, inv. č. 533, kniha č. 518, nestr.; SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1923-1925*, inv. č. 535, kniha č. 520, nestr.

⁵⁸ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 290. ISBN 978-80-254-0032-6.

filiální závod. Činnost Železoprůmyslu ovšem brzy skončila a to roku 1923, kdy se podniku přestalo hospodářsky dařit.⁵⁹

Vůbec období prvního poválečného zastupitelstva bylo úspěšné. Začaly se stavět byty, problémy s potravinami již nebyly, pokračovala elektrifikace, začalo se pracovat na stavbě mostu, zdymadla a hydroelektrárny.⁶⁰ Dále se dláždily silnice a vzniklo autobusové spojení s Čáslaví. Linka začala fungovat 10. října 1922. Nebyla ovšem tak používaná, a tak byl její provoz v polovině roku 1924 ukončen.⁶¹ Důsledkem těchto investic se Přelouč velice zadlužila. A nejen proto stoupaly obecní přírážky, které postihovaly všechny plátce přímých daní.⁶²

Roku 1923 se konaly druhé volby do městského zastupitelstva, do kterých šli společně sociální demokraté a národní socialisté a volby vyhráli.⁶³ Národní demokracie vsadila na Theobalda Havránka, který byl po volbách zvolen starostou města Přelouče. V tomto křesle byl až do roku 1929 a za tuto dobu byly postaveny další domy, zřízeny ulice, zvýšil se počet odběratelů elektřiny a snižovaly se obecní přírážky.⁶⁴ Černou kaňkou bylo, a to velikou, že v prosinci 1928 přestala úřadovat politická expozitura. Také byla zrušena okresní správní komise a úředníci se museli stěhovat do Pardubic.⁶⁵

Roku 1929 se uskutečnily další volby do městského zastupitelstva. Z výsledků mohly mít radost socialistické strany.⁶⁶ Post starosty po Theobaldu Havránkovi převzal František Suchánek.

Tento rok vstoupil do světových dějin z důvodu rozsáhlé hospodářské krize. Tato recese postihla i Přelouč, jenže o rok později. Rostl počet neplatičů pachtovného z pozemků,

⁵⁹ Tamtéž. s. 288.

⁶⁰ Most byl postaven r. 1926 a v následujícím roce byla dokončena stavba zdymadla a hydroelektrárny. Tamtéž. s. 300-301.

⁶¹ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1919-1920*, inv. č. 533, kniha č. 518, nestr.

⁶² TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 35. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁶³ Sociální demokraté a národní socialisté dohromady získali deset mandátů v zastupitelstvu, národní demokracie sedm mandátů, lidovci pět, živnostníci tři, agráři tři, komunisté dva. Tohle zastoupení ovšem nemělo dlouhou působnost a na konci r. 1924 byly vypsány nové volby, ve kterých zvítězili sociální demokraté a národní demokraté se stejným ziskem 6 mandátů. Dále následovali lidovci s pěti mandáty, agráři s pěti, národní socialisté se čtyřmi, komunisté se dvěma a také živnostníci se dvěma. Staronovým starostou byl zvolen Theobald Havránek. SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1836-1926*, kniha č. 1, s. 860, 872, 888; SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1923-1925*, inv. č. 535, kniha č. 520, nestr.

⁶⁴ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1928-1939*, inv. č. 549, kniha č. 534, nestr.

⁶⁵ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 35. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁶⁶ Volby vyhrála sociální demokracie se ziskem devíti mandátů, po ní následovali národní socialisté, národní demokracie a agráři se stejným ziskem pěti mandátů. Po třech mandátech získali lidovci, o jeden mandát méně měli živnostníci a na komunisty zbyl jeden mandát. Tamtéž. s. 58.

lidé dlužili za byty, vybíralo se na nezaměstnané a pro lidi úplně na dně se vařila polévka.⁶⁷ Období hospodářské krize se snažili využít fašisté, kteří v okolních obcích konkurovali agrárikům.⁶⁸

Navzdory hospodářské recesi vznikl v Přelouči roku 1931 nový podnik Radiotechna na výrobu rozhlasových přístrojů. Do tohoto podniku byl vložen český i německý kapitál. Rozhlasové přístroje se vyráběly pod značkou Telefunken. Firma vznikla jako nepřímý pokračovatel radiozávodu Zenith, jenž se dostal do ekonomických potíží kvůli stržené střeše. Stržení střechy zavinila vichřice, která se prohnala 4. července 1929 Přeloučí. Továrna byla vyřazena na jedno čtvrtletí z provozu, a aby ještě více neztrácela, byla přesunuta do Prahy. Přesto se podnik Zenith nedokázal z finanční tísně vyléčit a ukončil svou činnost.⁶⁹

V dalším roce řešilo vedení obce otázku, od koho nadále odebírat elektřinu. Smlouva z roku 1913 s Elektrárenským svazem středolabských okresků v Kolíně vypršela. Město již nemělo zájem smlouvu opětovně podepsat.⁷⁰ Tak začala jednání o novém dodavateli elektřiny a vybrán byl Východočeský elektrárenský svaz v Pardubicích, s nímž byla podepsána nová smlouva.⁷¹

Obecní zastupitelstvo v čele s Františkem Suchánkem ukončilo činnost v roce 1936, kdy ve volbách zvítězily občanské strany⁷² a nikoliv již socialistické strany. Starostou byl opět zvolen František Suchánek.

Ve druhé polovině třicátých let zastihla mobilizace velké území Československa, pozdějšího Protektorátu Čechy a Morava. Mobilizace se nevyhnula ani Přelouči. Město bylo v září 1938 plné vojáků. Po Mnichovu přicházeli uprchlíci z pohraničí. Městem se přehnala taktéž vlna antisemitismu.⁷³

⁶⁷ Tamtéž. s. 65.

⁶⁸ R. 1931 přijel do Přelouče přednést svůj projev Radola Gajda. Tamtéž. s. 67.

⁶⁹ Tamtéž. s. 64.

⁷⁰ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1930-1932*, inv. č. 539, kniha č. 524, s. 317; SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1928-1939*, inv. č. 549, kniha č. 534, s. 180.

⁷¹ SOKA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1927-1957*, kniha č. 2, s. 235.

⁷² Občanské strany byly vedené Národním sjednocením, jehož jádrem byla bývalá strana národně demokratická. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 75. ISBN 978-80-254-0032-6.

⁷³ Tamtéž. s. 82-83.

Domovské právo

Prehistorie domovského práva a ohlašovací povinnost

Na začátku kapitoly „Historie Přelouče od doby vlády Marie Terezie do roku 1918“ jsem již uvedl, že „o termínu domovské právo lze mluvit až se zavedením provizorního obecního zákona z roku 1849. Před tím se v tomto významu objevovaly pojmy „politický domicil“ (*Politisches Domicil*), „domovská příslušnost“ (*Heimatzuständigkeit*), „příslušnost“ (*Zuständigkeit*) nebo „příslušná vrchnost“ (*Zuständigkeitsobrigkeit*). První zákonné podněty ke státnímu zájmu na teritoriální příslušnosti osob dalo nařízení o ohlašovací povinnosti z 1. července 1746 a rezoluce Marie Terezie o vyhoštění tuláků a žebráků z 16. října 1754.“⁷⁴

Na počátku vlády Marie Terezie můžeme již vidět snahu převést veškeré poddané do evidence a tedy mít dozor nad touto masou lidí. Z toho vyplynulo nařízení o ohlašovací povinnosti z 1. července 1746. Účelem nařízení byla povinnost hlásit během 24 hodin každého cizího.⁷⁵ Tato ohlašovací povinnost byla nutná, jak ze strany příchozího, tak ze strany toho, kdo příchozímu poskytl ubytování. Tato osoba (nejčastěji hostinský nebo domovník) se měla zeptat nově příchozího na jeho pas, jméno, profesi a jak dlouho se v místě zdrží a vést příruční knihu hostů. Do ní se zapisovali nově příchozí lidé s udáním svého jména, věku, vlasti, profese, stavu a vyznání. Tito hosté se poté ohlašovali představiteli obce. Pro sjednocení evidence byly zavedeny formuláře, kterými se provádělo hlášení cizinců. Formuláře byly tištěné, což bylo umožněno také tím, že roku 1751 bylo ve Vídni zavedeno číslování domů. V tomto roce došlo k číslování domů ale jen ve Vídni. V ostatních zemích monarchie k číslování docházelo mnohem později a to mezi léty 1770 až 1804. V českých zemích se počátek číslování domů datuje mezi léty 1770 až 1779. Celoplošné číslování domů bylo uzákoněno až roku 1804. Ale zpět k tištěným formulářům, kterými se provádělo hlášení cizinců. Na těchto formulářích je zajímavé „oddělení osob vyššího stavu na zvláštních ohlašovacích listcích; tato skutečnost je počátkem tendence Tereziánského a zejména Josefínského cizineckého zákonodárství, jež směřuje k oddělení osob pro stát potřebných od ostatních. Na formuláři pro „cizí prostý lid“ je proto předtištěn nikoliv pas, ale listina či „kundšaft“ a formulace o profesi a způsobu obživy. Tato zdánlivě diskriminující slova, jež

⁷⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

⁷⁵ Cizí zde není brán jako příslušník jiné národnosti, ale ve smyslu politického domicilu coby příslušník jiné obce.

*samozřejmě chybí na lístku pro osoby vyššího stavu, měla v praxi zjednodušit zacházení s prostými lidmi hledajícími práci v sídelním městě. Dá se předpokládat, že sledovány byly spíše osoby vyššího stavu; privilegovanými byli v tomto ohledu chudí poddaní živící se vlastní prací.*⁷⁶ Tyto formuláře o cizincích, co se na daném místě zdržovali po delší dobu, vedly vrchnosti. V menších obcích a odlehlejších oblastech byl ohlašovací protokol⁷⁷ veden soudními pověřenci. Soudní pověřenci byli odpovědní vrchnosti a museli jí tedy ohlašovací protokol po určitém čase odevzdávat. Pokud některá z těchto stran nesplnila výše zmíněné požadavky, hrozil jí těžký trest. Ze strany ubytovávajícího byla trestem pokuta ve výši deseti tolarů ve prospěch ústavu chudých.

Na tyto předpisy za doby Marie Terezie navázaly i předpisy Josefa II. Byl ovšem kladen větší důraz na potrestání těch, kteří se nezapomínali ohlašovacími předpisy. Na konci vlády Marie Terezie a počátku panování Josefa II. byly snahy přenechat krajským úřadům tuto evidenci a případné řešení a postihy prohřešků vůči ohlašovací povinnosti. V Čechách a na Moravě nebyl moc brán zřetel na ty, kdo porušili ohlašovací předpisy, jako tomu bylo v jiných státech monarchie, například v Tyrolsku a Haliči. A to i přesto, že Čechy a Morava byly vždy mnohem více byrokratičtější země.

Tehdejší nařízení již počítalo i s lidmi, kteří kvůli živobytí museli často cestovat. Těmto lidem se proto neukládala ohlašovací povinnost. Mezi ně patřili především poslové a kočí, ale jen pokud nebyli nápadní a nepřeváželi podezřelé osoby. Dále ohlašovací povinnost se netýkala osob, co byly místním úřadům osobně známé. Tato výhoda se týkala samozřejmě i panovníků, členů jejich rodiny a doprovodu.

*„Cizinci byli podle ohlašovacích předpisů rozděleni do dvou skupin: tuzemští cizinci a zahraniční cizinci. Archivní praxe ukazuje, že toto rozdělení zůstalo spíše přáním úřadů.*⁷⁸

⁷⁶ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 302. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 193-194. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁷⁷ Ohlašovací protokoly nesloužily jen k evidenci cizinců, ale ukázaly se být i dobrým informačním pramenem, především když krajský úřad obdržel seznamy policejně hledaných osob nebo potřeboval tajné informace o nějakém člověku. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Politický domicil jako úsilí o sociální disciplinaci v Rakousku. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus anebo Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váčkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 338. ISBN 80-902304-6-6; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 303-304. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 195. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁷⁸ Seznamy cizinců ve fondu policejního prezidia v Brně nedělají žádného rozdílu mezi tuzemskými a zahraničními cizinci, takže se ve stejné knize vyskytují poddaní z Moravy, Vídně, Bavorska nebo Pruska. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Politický domicil jako úsilí o sociální disciplinaci v Rakousku. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus anebo Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váčkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 338. ISBN

Jediným mezníkem mezi cizími a domácími je politický domicil, později domovská příslušnost. Domáci na rozdíl od cizích byli definováni sounáležitostí k určitému místu. Pojem „cizí“ nebo „cizinec“ už tedy rozhodně znamená něco jiného, než tomu bylo dříve v uplynulých letech, jako například v bouřlivém 15. století, kdy slova cizí, cizozemec takřka významově splývala se substantivem „Němec“ a běžně se používalo sousloví „Němec cizozemec“. V té době označení cizozemec neznamenal nic pěkného a kladného, spíše naopak.⁷⁹ „*Vnímání cizího jako něčeho, co přichází odjinud (tj. z prostředí vzdáleného a v různé míře neznámého), a proto zákonitě budí ostražitost, nedůvěru, podezření nebo představuje skutečné či potenciální nebezpečí.*“⁸⁰

Cílem těchto všech přísných nařízení bylo tedy vědět o jakémkoliv pohybu obyvatelstva, a to především mít přehled o „všech podezřelých lidech vůbec“.⁸¹ Dále ohlašovací povinnost sloužila jako prevence proti potulce a ještě k udržení obchodu po domech a žebrání v určitých mezích. Tohle vše mělo ovšem i svůj zápor. Taková přesná, a tím pádem i zdlouhavá evidence ovlivňovala záporně rozvoj hospodářství. Především se tento problém projevoval v obchodu a řemeslech.

Potulkou a žebračením se speciálně zabývalo nejvyšší rozhodnutí o vyhoštění tuláků a žebráků z 16. října 1754. Tahle rezoluce byla vydaná jen „*pro „německé dědičné země“*, kterými byly od roku 1749 označovány *Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Görz, Tyroly, Čechy, Morava a Slezsko. Rezoluce sledovala sice v prvé řadě jiné cíle, avšak stanovila opatření pro nerušený pobyt v obci, což byl jeden ze základních postulátů politického domicilu a později domovského práva.*“⁸² Nejvyššímu rozhodnutí předcházela tři nařízení s omezenou lokální působností, která byla namířená proti cizím nemajetným osobám.

80-902304-6-6; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 304. ISSN 0862-6111. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 195. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁷⁹ ČORNEJ, Petr. Cizí, cizozemec a Němec. In *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 98, 102-103 a 107. ISBN 80-902304-6-6.

⁸⁰ Tamtéž. s. 100.

⁸¹ „Všichni podezřelí lidé vůbec“, neboli „Bedenkliche Leute überhaupt“ je terminus technicus používaný v zákonech 18. století a první poloviny 19. století. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Politický domicil jako úsilí o sociální disciplinaci v Rakousku. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 338. ISBN 80-902304-6-6; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 300. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 191. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁸² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Politický domicil jako úsilí o sociální disciplinaci v Rakousku. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 339. ISBN 80-902304-6-6.

Prvním z nich bylo nařízení o vymýcení obtížných žebráků z 1. července 1746. Tohle nařízení platilo pro Vídeň. Pro české země bylo obdobné nařízení o vymýcení vagabundů, žebráků a povalečů z 3. dubna 1750. Pro Vídeň bylo uveřejněno ještě jedno nařízení ze dne 18. června roku 1751, které mělo sloužit taktéž jako prevence vůči žebráčení. O tomhle nařízení, neboli patentu, hovoříme jako o nařízení o vymýcení žebráků a přihlášení všech cizích a jiných stran. Za každý dům byla jmenovaná osoba, co nesla odpovědnost za předávání hlášení o nově přichozích lidech. Z těchto řádků vyplývá, že právě hlavní město monarchie Vídeň, se velmi značně potýkala s problémem žebroty v 18. století.⁸³

Konskripce

„Konskripce jako souhrn norem představuje první efektivní nástroj státu na získání úplného přehledu o obyvatelstvu a na stanovení teritoriální příslušnosti. Pokus o všeobecnou konskripci, ukotvený v dvorských dekretech z 19. ledna a 16. února 1754, byl zastaven sedmiletou válkou. Z konskripce z roku 1770, sloužící původně pro odvody všech „duší mužského pohlaví“, která byla pořízena proto, aby dosavadní chaoticky prováděné odvody byly nahrazeny povinností v armádě, se stává důležitý nástroj přehledu populace Rakouska.“⁸⁴ O konskripci tedy můžeme hovořit jako o metodě, která měla ve svých počátcích sloužit k naverbování mužů do armády. Mít armádu a pravidelně ji udržovat se stalo samozřejmou nutností v obraně monarchie proti nájezdům útočníků z cizích států. Však císař Josef II. kladl velký důraz na armádu. Dalo by se říci, že zásobování odvedenci do armády patřilo císaři k jeho nejpřednějším zájmům. Výdaje na armádu byly ovšem výrazně veliké, a to sebou neslo značné hospodářské problémy pro české země, což nebylo samozřejmě ekonomicky výhodné. Ačkoliv Čechy měly i s Moravou na konci 18. století dohromady pět milionů obyvatel, což znamená jednu šestinu obyvatel Rakouského císařství, tak obě tyto provincie odevzdávaly dohromady nejméně jednu třetinu všech výdajů na armádu. Dále

⁸³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 301, 321-322. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 193, 225-226. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁸⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 305. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 202. ISBN 978-80-86488-45-5.

Čechy společně s Moravou poskytovaly více vojáků než uherské království, jež mělo dvojnásobek obyvatel.⁸⁵

Ze způsobu verbování odvedenců do císařského vojska se vzápětí stala metoda pro přehledný stav obyvatel monarchie, uskutečněný pozdějším sčítáním obyvatel. O prvním „sčítání lidu“ můžeme hovořit v roce 1777, kdy bylo nařízeno vést statistiku o všech lidech, a to jak mužského tak i ženského pohlaví. Konskripce se zabýval patent z 18. 9. 1777 a vzápětí po jeho vydání započala dne 1. listopadu 1777 celoplošná konskripce. Jejím cílem bylo do konce ledna 1778 vyhotovit exempláře populačních knih a zaslat je vykonávajícím velícím důstojníkům okrskové odvodní komise. Marie Terezie na konskripce velice naléhala a za účelem jejího splnění zavedla přísné sankce pro pomalu pracující úředníky, kteří by nestihli do konce ledna 1778 vyhotovit exempláře populačních knih a zaslat je vykonávajícím velícím důstojníkům okrskové odvodní komise. Trestem pro úředníky bylo odebrání čtvrtiny jejich platu ve prospěch komory a na konskripční tiskové náklady.⁸⁶

Do populačních knih se zapisovaly domy postupně od nejnižšího čísla. Údaje se přebíraly z rodinných a domovních listů. Na nich bylo pevně stanoveno pořadí vyplňovacích údajů. Prvním údajem byl vlastník domu či jeho zástupce a potom ostatní, co bydleli v domě. Údajů bylo k vyplňování hodně, a tak poprvé v dějinách Rakouského císařství poskytly základní informace o sociálním složení obyvatel. Mužská populace byla rozdělena na duchovní, šlechtu, úředníky, měšťany, sedláky, přední měšťany a dědice řemesla. Ženy byly zaznamenány v evidenci poprvé. Pro ně byla ale jen jedna kategorie, a to „ženské pohlaví“. Děti mužského pohlaví se vyskytovaly ve dvou skupinách podle věku. Evidence křesťanských a židovských obyvatel probíhala odlišně. Ve společné domácnosti více rodin odlišného vyznání nesměly být tyto rodiny zapsány na jeden formulář. Židé měli formulář o rozpoznání jednodušší, jelikož se v něm vyplňovalo jen povolání a rodinný stav. Židovky byly konskribovány stejně jako ženy s křesťanským vyznáním.⁸⁷

⁸⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 307. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 204. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁸⁶ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 307-308. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 205. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁸⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 309, 311-312. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 209. ISBN 978-80-86488-45-5.

Domovní a rodinné listy daly základ politickému domicilu, jelikož poprvé oddělily domácí a cizí.⁸⁸ „Uvedené kategorie se vztahovaly pouze na domácí přítomné, domácí nepřítomní muži byli evidováni ve třech rubrikách: v zemi, mimo zemi a neznámo kde. V kategorii cizinců byli sledováni muži i ženy, přičemž bylo rozlišováno mezi cizinci ze stejné konskribované země, z jiné rakouské dědičné země a cizinci jiných států. Záhlaví každého listu, existujícího ve dvou identických exemplářích, jež byly svázané do dvou knih, obsahovalo údaje o zemi, kraji, panství, farnosti, místě a čísle domu.“⁸⁹

„Zásady pro stanovení domácí osoby byly velmi vágně definovány: jako domácí byli nahlíženi ti, jež se v obci narodili, a ti, kteří se v ní „nastálo usadili“; aniž by byl stanoven pojem „stále usazení“ a čím je podmíněno.“⁹⁰ „Konskribovaní cizinci byli děleni do dvou kategorií: narození v některé konskribované zemi, a tudíž se v některé obci objevivší v konskripčních seznamech jako domácí nepřítomní; kategorie cizí se v jejich případech vztahovala pouze k dané obci. Ostatní cizince zahrnovala druhá kategorie; tato zcela nehomogenní skupina demonstruje intence rakouské vlády, jež směřovaly k evidenci konskribovaných zemí bez zaujetí rozdílného zákonného stanoviska jak k poddaným z jiných zemí rakouského soustátí, tak k cizincům.“⁹¹ V žádné kategorii ani instrukci nejsou zmíněni uherští poddaní. Důvodem je, že uherské země byly vždy vnímány ohledně migrace jako cizina.

Princip desetiletého pobytu (decennia) „byl uplatňován již zde, a to bez rozdílu k domácím cizincům ze stejné země, z jiné země rakouského soustátí či zahraničním cizincům; veškeré osoby strávivší deset let v rakouské obci v konskribovaných zemích byly v oné obci považovány za domácí. Rovno „decenniu“ bylo též nastoupení živnosti, obchodu nebo jiného stabilního příjmu pro provozovatele i celou jeho rodinu bez rozdílu původu a místa narození.“⁹²

⁸⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 309. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 206. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁸⁹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 309. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 206. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 310. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 207. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹¹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 310. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 207. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 310. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 207-208. ISBN 978-80-86488-45-5.

Konskripční patent měl odlišný náhled na věk konskribovaných, co se týče politického domicilu. Základním rozdílem bylo, zda dotyčná osoba měla rodiče nebo již neměla. „*Všechny osoby mužského pohlaví, jež měly rodiče, byly konskribovány nikoliv v místě své momentální působnosti (pravděpodobně za předpokladu, že v něm strávily méně než deset let), nýbrž v obci svých rodičů jako domácí nepřítomní. V místě své pracovní činnosti či jiného stálějšího pobytu se takoví muži objevili pod rubrikou „fremde Innländer“. Naproti tomu „všechny osoby mužského pohlaví, jejichž rodiče již nežili, byly konskribovány v místě, kde se momentálně nalézaly, a to jako domácí; u obou zcela protichůdně pojatých kategorií neměl věk sebemenší význam.*“⁹³

Důvod vytvoření konskripčního patentu z roku 1777 byl kvůli evidenci veškerého obyvatelstva monarchie, ale sloužil především jako hlavní databáze k odvodu mužů do armády. Kvůli tomuhle byla kolonka „Qualifikation“, do níž se zaznamenávaly jak viditelné tělesné vady, tak i přibližná výška. Muži byli rozděleni do čtyř kategorií – příliš malý, malý, střední a velký. Tohle se avšak týkalo jen mužů ve věku od 18 do 40 let. Proto byl věk u duchovních, šlechty, úředníků a žen nedůležitý. Dále se do kolonky „Qualifikation“ vписovaly záznamy o profesi, úřadu, původu, rodinném a společenském stavu.⁹⁴

Konskripční patent z roku 1777 platil až do roku 1804, kdy byl nahrazen Konskripčním a rekrutovacím patentem z 25. října 1804. Jím byly dány základy sčítání lidu podle zákona. Účel starého konskripčního patentu zůstal avšak zachován. Nařídil povinné zavedení tabulí s názvy obcí a ke kterému kraji je daná obec příslušná. Konečně díky němu bylo nařízeno číslování domů, ačkoliv valná většina domů již byla očíslována v předchozím století.⁹⁵

Nový konskripční patent sebou přinesl změnu také ve formulářích. Ty se staly podrobnějšími. Vyjmuti z konskripce byli naopak všichni příslušníci vojska. O nich se vykazovaly ovšem každý měsíc záznamy ve zvláštních tabulkách podle praporů, pluků a sborů, ve kterém sloužili.⁹⁶

⁹³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 312. ISSN 0862-6111.

⁹⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 312. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 209. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 313-314. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 210-211. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹⁶ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 314. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 211. ISBN 978-80-86488-45-5.

Tento konskripční patent se vztahoval pouze na Horní a Dolní Rakousy, Čechy, Moravu a Slezsko, Halič, Bukovinu a Vnitřní Rakousy. Těmto provinciím právě proto říkáme konskribované země. Uhry, Tyroly, Vorarlbersko a Dalmácie měly vlastní předpisy.

Platnost konskripčního patentu z prvního desetiletí 19. století skončila až provizorním obecním zákonem z roku 1849.

Politický domicil

Politický domicil (Politisches Domicil) je předchůdce domovského práva, od kterého se odlišuje jenom chronologickým zařazením. O domovském právu hovoříme až se zavedením provizorního obecního zákona z roku 1849, politický domicil se objevil již v 18. století. Jeho počátky spadají už do poloviny tohoto století, „k tzv. „nejvyššímu rozhodnutí“ z 16. listopadu 1754 o potulce a žebrotě, i když z něj pro zjištění domovské příslušnosti nelze nic odvodit, protože „nejvyšší rozhodnutí“ neobsahovalo soubor norem pro domovské právo, jež vznikly mnohem později; společným momentem byla povinnost podpory potřebných poddaných. „Nejvyšší rozhodnutí“ sledovalo samozřejmě jiné cíle než pozdější předpisy pro domovské právo, avšak obsahovalo postuláty o nerušeném pobytu v obci a o zajištění v případě bídy, což jsou dva základní pojmy domovského práva; z těchto důvodů lze považovat „nejvyšší rozhodnutí“ stejně jako pozdější konskripční patenty z let 1777 a 1804 za zákonné základy domovského práva.“⁹⁷

Nejvyšší rozhodnutí o potulce a žebrotě členilo na tři skupiny poddané, kteří se narodili v německých dědičných zemích, ale poté odešli z místa svého narození a potom podlehlí bídě. Do první skupiny patřily ty osoby, co se usadily v nějaké jiné dědičné zemi. Získaly v ní řádně měšťanské právo, nebo coby neusedlé provozovaly svou živnost či profesi v dědičných zemích tvůrčím způsobem a s velkým vynaložením sil tak pomáhaly nést společné břemeno až do svízelné situace, která by mohla nastat. Do druhé skupiny patřily osoby, které působily ve službě u obce nebo u soukromníků na jednom místě deset let. A do poslední třetí skupiny spadaly osoby, které se zdržovaly v jiné zemi deset let, než ve které se narodily. Rozdíl této skupiny od předešlé byl v tom, že při svém zaměstnání nepobývaly na jednom místě, ale ve více místech dané země. První dva druhy poddaných tedy mohly změnit

⁹⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 321. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 225. ISBN 978-80-86488-45-5.

svůj politický domicil a být zaopatřováni obcí, kde právě měly svůj hlášený pobyt. Třetí skupina osob byla avšak na rozdíl od prvních dvou skupin znevýhodněná. Dá se říci, že nařízení bylo namířeno proti ní, jelikož tyto lidé nikde nestrávili nepřetržitě deset let. Tito lidé měli ovšem být zabezpečeni v případě stáří, nemoci nebo invalidy obcí, ve které se narodili. Do ní se museli přestěhovat, ačkoliv častokrát nechtěli. Odchod byl ovšem podmínkou a odehrával se nedobrovolně prostřednictvím postrku. Rodná obec měla také převzít veškerou zodpovědnost za nezaopatřené příbuzné svého zemřelého člena. Forma postrku se používala i u osob, které se dopustily trestného činu. Pomocí postrku mohly být z místa svého pobytu odstraněny, nemohly ale nikdy být vypovězeny z domovské obce.

U politického domicilu bylo důležité rozlišovat mezi domácími a cizími obyvateli. Rozdíl mezi domácími a cizími byl kodifikován paragrafy 26 a 27 konskripčního patentu z roku 1804. Za domácí byli posuzováni všichni, kteří se v obci narodili. Domácími zůstali, i když nebyli přítomní v obci. Jelikož byli bráni jako nepřítomní v seznamech u svých žijících rodičů, a to do doby, dokud nebyli zapsáni do vlastního záznamového listu, nezměnili státní příslušnost nebo nepřestoupili do duchovního či vojenského stavu.

Lidé bez rodičů byli bráni jako cizinci a do konskripčních listů byli zapisováni v místě svého současného pobytu. Všichni ostatní byli klasifikováni vzhledem ke konskripci za cizí.

Politický domicil byl od roku 1777 upravován konskripčním patentem. To změnilo až vydání provizorního obecního zákona v roce 1849. Ten byl vytvořen jako soubor starých a nových zákonných norem především z konskripčního patentu. Tento zákon položil skutečné základy domovského práva v Rakousku. Provizorní obecní zákon platil pro tyto země: Horní a Dolní Rakousy, Salzbursko, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Görz a Gradisku, Istrii a Terst, Dalmácii, Tyrolsko a Vorarlbersko, Čechy, Moravu a Slezsko, Halič a Lodoměř, Krakov a Bukovinu. Cílem předpisů v tomto zákoně bylo vyložit úřední kritéria, podle nichž se domovská příslušnost určovala. Kritéria pro udělení domovské příslušnosti byla sestavená do jednotlivých bodů podle důležitosti:

- 1.) osoby, které mají v obci majetek či právo vykonávat řemeslo či řemeslu příbuznou činnost
- 2.) státní zaměstnanci, duchovní a veřejní učitelé, kteří získali politický domicil okamžitě při svém nástupu do úřadu
- 3.) osoby, které se dobrovolně a nepřetržitě zdržovaly po deset let v dané obci
- 4.) nacionalizovaní státní občané, výslovně přijatí do domovského svazku

- 5.) jestliže není možno zjistit, zda se daná osoba zdržovala v obci deset let nepřetržitě nebo pro jiný nedostatek údajů, má tato osoba právo získat politický domicil v obci svých rodičů
- 6.) při nedostatku jiných informací má osoba nárok na domovskou příslušnost tam, kde se narodila.

Místo narození, které bylo v konskripčním patentu udáváno jako nejdůležitější kritérium pro domovskou příslušnost, se zde dostává až na šesté místo. Osobně si myslím, že takto významná změna byla z důvodu, že často vznikaly problémy při určování místa narození. Příčina může být ještě jedna. Dítě se mohlo narodit v jakékoliv obci při náhodné návštěvě. Bylo by totiž nespravedlivé chtít po obci, aby nesla náklady na obživu osoby, která pobývala v dané obci například jen prvních pět dnů svého života a potom už ani jednou za život se v téhle obci neobjevila. Právě proto závazek k obstarávání nákladů na výživu zůstal na obci, ve které byla domovská příslušnost rodičů v dobu narození dítěte.

Problémy nastávaly u nemanželských dětí. Podle zákona o politickém domicilu měly získat nemanželské děti domovskou příslušnost po své matce. Důležité bylo, zda se matka zdržovala v nějaké obci deset let, pak měla být považována za domácí. Jestli matka nepobývala v žádné obci po dobu deseti let, byla za dítě sociálně odpovědná obec, kde se narodila jeho matka. Ovšem pouze pokud dítě nepobývalo bez přerušení deseti let v nějaké jiné obci. Ta obec se musela pak postarat o zaopatření dítěte.

Domovské právo

Prvním zákonem, který se zabýval domovským právem, byl zákon z roku 1849, to jest zákon číslo 170/1849 o tzv. Zřízení obecného práva. Na tento zákon navazoval zákon číslo 18 z 5. března 1862, který stanovil, že každý státní občan musí mít v některé obci domovské právo. V následujícím roce vyšel zákon číslo 105 ze dne 3. prosince 1863, kterým se zřizují záležitosti domovské. Tento zákon byl novelizován určitými paragrafy v roce 1896, a to zákonem ze dne 5. prosince 1896, kterým se mění některá ustanovení zákona číslo 105 ze dne 3. prosince 1863. Posledně zmíněné dva zákony převzala Československá republika a domovské právo podle těchto dvou zákonů platilo až do konce roku 1948. Tohoto roku zaniklo podle zákona číslo 174/1948 Sb. ze dne 30. června 1948 platného od 1. ledna 1949.

Domovské právo bylo pro nemajetné obyvatelstvo zásadní, jelikož jim pomáhalo vyřešit značnou část sociálních problémů. Domovská obec byla jediné místo, odkud nemohl být starý, práce neschopný, nemocný či chudý vyhnán a kde mohl očekávat finanční pomoc. Spolu se zákony, které se týkají péče o chudé, je domovské právo zodpovědností státu za nemajetné poddané. Ke konečnému zpracování domovského práva se vyšlo ze tří základních disciplín, mezi něž patří: ohlašovací povinnost, konskripce a politický domicil. Tyto záležitosti jsem popsal již výše.

„Kritéria stanovující příslušnost a její změnu však byla po dlouhá desetiletí nepřesná a nevyjasněná, což znehodnocovalo úmysl po disciplíně, pořádku, evidenci a kontrole, ale především přinášelo existenční obtíže nemajetným poddaným.“⁹⁸ Zákonem č. 170/1849 o tzv. Zřízení obecného práva mohla být získána domovská příslušnost už jen třemi způsoby:

- 1.) narozením
- 2.) přijetím do domovského svazku
- 3.) zvláštními osobními poměry.

Zásadní změny nastaly při udělování domovského práva narozením. Manželské děti získaly domovskou příslušnost v obci, které náležel jejich otec, ať byl v dobu jejich narození živý nebo mrtvý. Nemanželským dětem připadla domovská příslušnost v obci, kde měla jejich matka domovské právo v okamžiku jejich narození. Nalezené opuštěné děti patřily obci, na jejímž území byly nalezeny, avšak za podmínky, zda nebyla jim prokázána jiná domovská příslušnost.

„Rakouští státní příslušníci se „zvláštními osobními poměry“, státní zaměstnanci, důstojníci a státní úředníci na stejné služební úrovni, duchovní a veřejní učitelé získávali domovskou příslušnost automaticky po svém nástupu do úřadu nezávisle na tom, zda měli definitivní či provizorní zaměstnanecký poměr. Přijetí do domovského svazku se dělo buď výslovně usnesením obecního zastupitelstva či mlčky. Přijetí mlčky vydržením vyžadovalo, aby obec trpěla po čtyři roky nepřetržitého pobytu na svém území domácího cizince (tj. rakouského státního občana) bez domovského listu nebo s dokumentem, jehož platnost již vypršela.“⁹⁹ Velmi důležitá tedy byla neplatnost či neexistence domovského listu a také nepřetržitý čtyřletý pobyt. „Při přijetí výnosem obecního zastupitelstva či rozhodnutím

⁹⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 299. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 190. ISBN 978-80-86488-45-5.

⁹⁹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 329-330. ISSN 0862-6111.

krajského prezidenta zaplatil přijímaný jedinec dva dukáty ve zlatě jako poplatek, jenž mu mohl být ve „zvláště ohleduplných případech odpuštěn. Taxa za přijetí mezi měšťany byla trojnásobná: šest zlatých dukátů.“¹⁰⁰

Provizorní obecní zákon uzákonil právo na zisk domovské příslušnosti, což bylo v následujících zákonech změněno. Místo práva byl definován jen nárok. Právo na domovskou příslušnost patřilo každému rakouskému státnímu občanovi, jestliže se nepřetržitě čtyři roky (později 10 let) zdržoval v obci, vedl spořádaný život a mohl disponovat svou osobou a svým majetkem. Změna domovské příslušnosti se automaticky přenesla na manželku a nezletilé děti. Ženy získaly sňatkem domovskou příslušnost po svém muži a ztratily svoji původní. Smrt jednoho či obou rodičů nebo rozvod neměly vliv na domovskou příslušnost dětí. Nezletilé děti ovšem následovaly v domovské příslušnosti svoji matku, pokud se opět vdala. Rozvedené ženy, coby jediné ženy, mohly samostatně získat jiné domovské právo. Stejně na tom byli sirotci, jelikož § 12 nerozlišoval mezi osobami plnoletými a nezletilými. Děti bez rodičů byly pokládány za domácí tam, kde zemřeli jejich rodiče. Mohly si ale na rozdíl od jiných dětí vybrat samostatně získání domovského práva.

Změna domovského práva se udála i u nezletilých dětí, které již od svých čtrnácti či patnácti let pracovaly a nežily ve stejné domácnosti se svými rodiči. Přesto neměly nárok na změnu domovské příslušnosti a žádnou šanci na zisk domovského práva v místě, kde pracovaly, jelikož podléhaly příslušnosti svých rodičů.

Obdržení domovské příslušnosti bylo nejlépe mezi lety 1849 a 1859, kdy po uplynutí čtyř let, tzv. „Quadrinierung“, byla domovská příslušnost zpravidla lidem udělena. V roce 1859 byla vydaná novela zákona o obcích. Z této novely vstoupila v platnost ovšem jen část o domovském právu, která byla převedena o pár let později do říšského zákona. Tím byl říšský zákon č. 105 z 3. prosince 1863. Po vydání roku 1859 byly podmínky ohledně zisku domovského práva zpřísněny, že získání domovské příslušnosti bylo pro nemajetné osoby skoro nepřijatelné. Děti v tuto dobu byly zvýhodněny oproti jiným, jelikož mohly po uplynutí čtyř let požádat o novou domovskou příslušnost v místě, kde žily a pracovaly.

Ztráta domovského práva nastala jen přijetím nové domovské příslušnosti či změnou státního občanství. Kvůli nepřítomnosti v obci či neplatnosti domovského listu se o domovské právo nemohlo přijít. To bylo rozumné, jelikož lidé často kvůli práci žili jinde, než kde měli domovskou příslušnost.

¹⁰⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 329. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 233. ISBN 978-80-86488-45-5.

Domácími mohli být jen rakouský státní občan a naopak důvod k zisku rakouského státního občanství bylo přijetí do domovského svazku. V praxi to probíhalo tak, že nerakouský občan požádal o udělení domovského práva v některé obci. Poté jak obecní zastupitelstvo uznalo žádost za kladnou, už zbývalo jen občanovi požádat u zemské správy o udělení rakouského státního občanství (po roce 1918 v Československu samozřejmě o československé státní občanství). Když zemská správa udělila dotyčnému státní občanství, občan získal domovskou příslušnost v obci, ve které o ni žádal. Pokud státní občanství nebylo uděleno, dotyčný měl smůlu.

Domovským právem se zdokonalil postup identifikace. Lid byl rozčleněn na domácí a cizí. Obyvatelstvo poprvé v dějinách dostalo celoplošně úřední dokument, kterým byl domovský list. I když by se mohlo zdát, že prvními takovými dokumenty byly cestovní pasy či vandrovní knížky. Ty ovšem nebyly k celoplošné evidenci a identifikaci. Domovský list byl dokladem domovské příslušnosti a býval zpravidla dvoujazyčný. Jedním jazykem byla němčina a druhým byl obvyklý jazyk v dané korunní zemi. Na této listině byly vyplněny údaje o vlastníkově domovského listu: jména majitele, zaměstnání, datum narození, stav a podpis vlastníka. Dále se v něm nalézalo: číslo domovského listu, nalepená kolková známka, kde a kdy byl domovský list vydán, podpis starosty, většinou podpis člena rady a razítko obce. Domovský list býval ztvárněn graficky barevně i černobíle. Převážně se vyskytoval na papíru formátu A4, ale z vlastního bádání jsem zjistil, že se tiskly domovské listy i na papíry o velikosti A5. S tímto formátem jsem se setkal jen v polovině třicátých let minulého století.

Domovský list se používal i jako cestovní listina pro pohyb po Rakousku s výjimkou Uher. Ty byly považovány při cestování za zahraničí.

Prodloužením platnosti domovského listu nebo vystavení nového nesmělo být žadateli odepřeno, pokud o jeho domovské příslušnosti nebylo pochyb. Kontrola domovské příslušnosti byla celkem jednoduchá, jelikož každá obec vedla matriku obecních členů.

Důležitý význam ohledně domovského práva měl říšský zákon č. 105 z 3. prosince 1863, který byl vydaný pro Horní a Dolní Rakousy, Salzbursko, Korutany, Štýrsko, Kraňsko, Görz a Gradisku, Terst, Istrii, Dalmácii, Tyrolsko a Vorarlbersko, Čechy, Moravu, Slezsko, Halič a Lodoměř, Krakov a Bukovinu. I podle tohoto zákona se ztrácelo pouze jen přijetím jiné domovské příslušnosti či ztrátou rakouské státní příslušnosti. Domovského práva se nešlo dobrovolně vzdát. Zákon rozlišoval tři druhy práva k pobytu v obci: domovské právo, právo nerušeného pobytu a právo na provozování řemesla. Dále *„opouští předešlá dělení příslušníků obcí na dvě kategorie, všem domácím dopřává práva nerušeného pobytu a nároku na*

chudinské zaopatření. Vzhledem k datu svého vydání neřešil zákon problém rakousko-uherského vyrovnání, avšak ani v pozdějších novelách nebylo k tomuto tématu zaujato právní stanovisko.¹⁰¹

Kritéria pro udělení domovského práva byla podle zákona č. 105 ze dne 3. prosince 1863 tato:

- 1.) narození příslušníka určité obci (místo narození bylo absolutně nezávažné)
- 2.) sňatek (pouze pro ženy)
- 3.) zisk veřejného úřadu (pro dvorské, státní a zemské úředníky, úředníky veřejných fondů, duchovní a veřejné učitele)
- 4.) výslovné přijetí do obecního svazku.

Domovské právo udělovalo obecní zastupitelstvo a nebylo proti němu odvolání. Již nešlo získat domovskou příslušnost mlčky vydržením.

„Mnohem více prostoru bylo v říšském zákoně věnováno problémům legitimovaných dětí, resp. sňatkům svobodných matek, ovlivňujícím domovskou příslušnost nemanželských dětí.“¹⁰² „Tendence nastolená v obecním zákonu v roce 1859, byla dále sledována: změna domovského práva matky se nevztahovala na nemanželské dítě, pokud nebylo sňatkem legitimováno.“¹⁰³ Což znamenalo, že tyto nemanželské děti nedostaly zaopatření obce, ačkoliv právě tyto rodiny patřily mezi nejchudší a pro nejchudší rodiny bylo domovské právo velice důležité. Změna domovského práva matky se stejně jako v minulých zákonech vztahovala na nezletilé manželské nebo legitimované děti. Tahle zásada byla zrušena až novelizovaným zákonem o domovském právu ze dne 5. prosince 1896, kdy těmto dětem zůstala domovská příslušnost po svém otci tam, kde ji měl v okamžiku své smrti. Nebralo se ani v potaz, když se matka dětí opět vdala.

Tento zákon z konce 19. století zodpověděl i otázku, co s bezdomovci. Těmto lidem byla domácí obec přidělena na dočasnou dobu, dokud nebude zjištěna jejich skutečná domovská příslušnost. Nebyl jim avšak vydán domovský list, a to jako jediným členům

¹⁰¹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 336. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 239. ISBN 978-80-86488-45-5.

¹⁰² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 337. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 240. ISBN 978-80-86488-45-5.

¹⁰³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 337. ISSN 0862-6111; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. s. 241. ISBN 978-80-86488-45-5.

společnosti, co „získaly“ domovskou příslušnost. Lidé bez domova měli být přiděleni domovské obci:

- 1.) té, které patřili před svým (dobrovolným či povinným) vstupem do vojska
- 2.) té, v níž pobývali nejdéle, nejméně ale půl roku nepřetržitě; pokud pobývali ve více obcích déle než půl roku, tak připadli té obci, v níž pobývaly déle než půl roku naposledy
- 3.) té, která byla považovaná za jejich rodnou obec nebo u nalezců v té obci, kde byli nalezeni; případně v místě sirotčince, jestli jejich rodiště či naleziště nebylo známo
- 4.) té, kde se právě vyskytovali, pokud nešlo zjistit žádnou skutečnost v bodech předešlých.

Manželky bezdomovců měly domovskou příslušnost po svém muži, pokud žily v jeho společnosti. Jestli s muži nežily, byla jim domovská obec přidělena podle mužských kritérií. Takže měly rozdílnou domovskou obec. Totéž platilo i pro vdovy po bezdomovcích a sirotky.

Domovské právo přežilo 1. světovou válku, rozpad monarchie, 2. světovou válku, ale komunisty už ne

Domovské právo, fenomén druhé poloviny 19. století, který hrál zásadní roli u chudší části společnosti i v první polovině následujícího století. V tomhle časovém úseku se vycházelo k udělování či neudělování domovské příslušnosti nadále ze zákona č. 222, vydaného dne 5. prosince 1896, jímž se měnila některá ustanovení zákona z 3. prosince 1893. A to i přesto, že po skončení 1. světové války se monarchie rozpadla. Nově vzniklá Československá republika převzala zákonodárství o domovském právu. To platilo až do dne 31. prosince 1948, jelikož dne 30. června 1948 vyšel zákon č. 174 o zrušení domovského práva. Tento zákon vstoupil v platnost k 1. lednu 1949 a tím veškerá problematika domovského práva byla ukončena, včetně práva na vyhoštění a postrku do domovské obce podle hnaných předpisů. Ke dni 31. prosince 1948 musely místní národní výbory uzavřít seznamy osob, které měly v tento den v obci domovské právo a bezpečně je uschovat. Poslední domovská obec byla povinna i nadále poskytovat sociální zaopatření tomu, kdo měl dne 31. prosince 1948 na ně nárok. Sociální zaopatření československých státních občanů

bydlících v zahraničí přejal stát, a to v rozsahu a způsobem, který určil nařízením ministr sociální péče v dohodě s ministry financí a zahraničních věcí.

Celá tahle problematika domovského práva vyhovovala hlavně velkým městům, která bývala často bohatá, a to vlivem průmyslu a jiných odvětví hospodářství. Neustále do nich proudily nové pracovní síly, především mladí lidé,¹⁰⁴ kteří se na stáří vraceli dobrovolně či nedobrovolně do svých rodných obcí. Což zavinilo, že tyhle obce ještě více ztrácely, jelikož se musely často postarat o své nové příslušníky ze svých zdrojů.

Změna pobytu neboli migrace

O domovské právo lidé žádali z důvodu zabezpečení se ve stáří. Z velké převahy žádali o udělení domovské příslušnosti v jiné obci, než do které byli doposud příslušní. Toho jsem si všiml hned při svém bádání o domovském právu v Přelouči na dokumentech o udělení domovského práva, na kterých bylo napsáno o dotyčném či dotyčné „doposud příslušný (příslušná) do obce...“. Takže mohu říci, že z problematiky domovského práva můžeme brát i cenné informace k otázkám o lidských migracích. Přesněji si všimnout, z jakého důvodu se do dané obce obyvatelstvo přestěhovalo.

Migrace „se dělí na nevratnou (s konečnou změnou místa trvalého pobytu), dočasnou (přesídlení na dlouhou, ale neomezenou dobu), sezónní (přemísťování během určitých období roku), kyvadlovou (pravidelné dojíždění za prací a do školy za hranice vlastního místa pobytu). Rozlišuje se m. vnější (za hranice státu) a vnitřní; k vnější patří emigrace (vystěhovalectví) a imigrace (přistěhovalectví), k vnitřní hl. pobyt obyv. z venkova do měst jako význ. součást procesu urbanizace.“¹⁰⁵ Stěhování se odrážejí v několika vědeckých disciplínách: demografii, geografii, sociologii, psychologii, statistice a veřejné správě.

Migrace neboli stěhování, přesídlení či přemístění je to, co každý zná a s čím se téměř každý osobně setkal. Bývá velmi důležitou součástí našeho života. Migrační procesy jsou od nepaměti součástí existence člověka a jeho evoluce. Lidé se stěhovali tam, kde to přírodní,

¹⁰⁴ V roce 1869 žilo 72,4% obyvatelstva Čech a 80% obyvatelstva Moravy v jiné obci, než ve které se narodily. Průměr pro celé Předlitavsko byl 78,7%. JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku. In *Pocta akademikovi Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha, 1975. s. 160-161; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizinci jako sociální skupina v Rakousku na konci 18. a v první polovině 19. století. In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.). *Studie k sociálním dějinám 6*. Kutná Hora – Opava – Praha, 2001. s. 116. ISBN 80-86224-15-5; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. s. 145. ISBN 80-7325-091-8.

¹⁰⁵ *Ilustrovaný encyklopedický slovník: II. díl J-Pri*. Praha, 1981. s. 527.

společenské a ekonomické podmínky dovolovaly, a to prakticky u všech populací.¹⁰⁶ Po migracích lidí ve starověku, středověku a především po zámořských objevech na počátku novověku se populace stěhovaly především v 19. a na začátku 20. století, kdy docházelo ke stěhování hlavně do Severní Ameriky. Češi se ale v tuto dobu stěhovali převážně v rámci monarchie. Proto nezapomínejme, že k migracím patří i ty v rámci jednoho státu, vnitrozemské. Do monarchie sílily imigrační vlny cizinců po roce 1792 a to zejména z Francie. Je nutno poznamenat, že mezi těmito cizinci byli pouze duchovní a osoby vyššího stavu. V 19. století příval cizinců pokračoval. Důvodem byly především hospodářské a politické záležitosti. Typický cizinec šedesátých nebo sedmdesátých let 18. století v Českých zemích byl pravděpodobně specialista v textilním odvětví, uprchlík za dob selského povstání na počátku šedesátých let téhož století. Na přelomu 18. a 19. století bylo nejvíce cizinců z Francie a z rakouského Nizozemí, kdy převažovali duchovní a šlechta.¹⁰⁷ Osídlování méně zalidněných oblastí bylo dokonce do roku 1792 státem podporováno přímou finanční a materiální pomocí. Byla i jiná zvýhodnění, mezi které patřilo osvobození od cel a jiných poplatků, někdy také daňové úlevy. V roce 1792 byly dvorským dekretem všechny výhody pro cizí přistěhovalce zrušeny.¹⁰⁸

Můj názor je takový, že kvůli přírodním podmínkám se lidé stěhují a stěhovali nejméně. Alespoň na území Čech, Moravy a Slezska. O poznání více se stěhuje populace bezesporu z ekonomických důvodů. Vždyť právě ekonomika a především kapitalismus je ten správný motor, co pohání lidstvo k lepším zítřkům a žene jej vpřed. Mezi hlavní ekonomické důvody patří samozřejmě nová práce v jiném městě, než ve kterém dotyčný nebo dotyčná žili. Podle mého názoru je ovšem největší počet stěhování z důvodu společenských. Zde je také příčin ke stěhování mnohem více, ale bezesporu z valné převahy je tím pravým důvodem životní partner a následný společný život. Při svém bádání jsem došel k přesvědčení, že se mnohem více stěhovali muži. Je to v celku logické. Žena většinou zůstává v místě svého

¹⁰⁶ ŠATAVA, Leoš. *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 11.

¹⁰⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizinec: Příklad Petra Augustina Holleye. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Člověk na Moravě 19. století*. Brno, 2004. s. 434, 438. ISBN 80-7325-038-1; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Francouzští emigranti na Moravě 1792-1798. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Napoleonské války a historická paměť: Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 21. – 22. dubna 2005 v Brně*. Brno, 2005. s. 166. ISBN 80-86488-23-3.

¹⁰⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizinci jako sociální skupina v Rakousku na konci 18. a v první polovině 19. století. In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.). *Studie k sociálním dějinám 6*. Kutná Hora – Opava – Praha, 2001. s. 108-109. ISBN 80-86224-15-5; STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Francouzští emigranti na Moravě 1792-1798. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Napoleonské války a historická paměť: Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 21. – 22. dubna 2005 v Brně*. Brno, 2005. s. 156. ISBN 80-86488-23-3.

bydliště. Navíc tak do poloviny 20. století se očekávalo, že právě jejím věnem do manželství bude dům. A ne jak je tomu nyní. Co zůstalo, jsou mnohem více početnější migrace mužů. Největší příčinou přesídlování mužů v minulosti byla povinná vojenská služba. Ta měla za důsledek, že muž v lokalitě často i několik desítek kilometrů či stovek kilometrů od domova zůstal, jelikož si v ní našel svoji nastávající. Jak jsem již uvedl výše, důvod přemístění muže za svou nastávající, je ten nezákladnější. Ale konec těmto všeobecným slovům a pojďme si tohle vše ukázat v praxi na příkladu aplikace domovského práva v Přelouči za první republiky.

Aplikace domovského práva v Přelouči 1918-1938

Tato kapitola se bude věnovat aplikaci domovského práva v Přelouči v meziválečném období, což je cílem mé bakalářské práce. Mé bádání odráží částečnou strukturu československého obyvatelstva za první republiky, a to po demografické, sociální, ekonomické a správní stránce. Veškeré prameny k této kapitole se nachází ve Státním okresním archivu Pardubice. Mezi hlavní zdroje patří zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva, zápisy schůzí rady a veškerá korespondence a spisy mezi úřady a samotnými lidmi. Po několika návštěvách badatelný archivu v Pardubicích, kde jsem pracoval desítky hodin s materiály, jsem nakonec došel k několika závěrům a faktům. Práci s materiály mi velice ztěžovala zdlouhavá korespondence mezi úřady a úřady s lidmi, která se vedla i několik let. Tato korespondence byla často i zpřeházená a chvílemi nebylo lehké přečíst určité rukopisy. Vzhledem k tomu, že o udělení domovské příslušnosti nežádali pouze obyvatelé Československa, objevila se i korespondence v jiném jazyce. Tím jazykem byl jen jeden, němčina. A to i přesto, že o udělení žádali lidé z Polska, Ruské sovětské federativní socialistické republiky (od roku 1922 Svaz sovětských socialistických republik) nebo z Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Tato korespondence byla vedena v češtině, jelikož všichni tito lidé uměli česky a příslušníky cizích států se z velké části stali až nedopatřením po rozpadu monarchie, tudíž ne vlastní chybou.

Předpokladem této kapitoly je zjistit, kolika lidem bylo a nebylo uděleno domovské právo v Přelouči v letech 1918 až 1938. Vymezení těchto let odpovídá době tzv. první republiky, jejíž počátky se datují k 14. listopadu 1918 a konec k podpisu Mnichovské dohody na konci září 1938. Já si avšak nešímal jen udělování a neudělování domovského práva v Přelouči v tomto daném období, ale již od ledna 1918 do prosince 1938. Mé bádání mne zavedlo i do jiných let, než v tomto vymezeném období. Nejdále to bylo do roku 1913, kdy v tomto roce dva příslušníci Přelouče žádali o změnu domovské příslušnosti v jiném městě a vyřízení se vlivem opětovného odkládání protáhlo až do roku 1918. To dokazuje, že rozhodování o udělení a neudělení domovské příslušnosti bylo v některých případech zdlouhavé.

Následující tabulka pojednává o počtu schválených a neschválených žádostí o získání domovského práva v Přelouči. Těmto žádostem patří druhý a třetí sloupec. Do tabulky jsem zaznamenal i počet schválených a neschválených žádostí příslušníků domovského práva v Přelouči o získání domovské příslušnosti v jiné obci. Tyto přijaté a zamítnuté žádosti jsou

uvedeny ve čtvrtém a pátém sloupci. V šestém sloupci je sečten za daný rok veškerý počet žadatelů o domovskou příslušnost v Přelouči, či o udělení domovského práva lidem v jiné obci, kteří již měli domovskou příslušnost v Přelouči.¹⁰⁹

	Počet schválených žádostí o zisk domovského práva v Přelouči	Počet neschválených žádostí o zisk domovského práva v Přelouči	Počet schválených žádostí příslušníků domovského práva v Přelouči o zisk domovské příslušnosti v jiné obci	Počet neschválených žádostí příslušníků domovského práva v Přelouči o zisk domovské příslušnosti v jiné obci	Celkem
1913	-	-	2	-	2
1914	2	-	-	-	2
1915	3	-	-	1	4
1916	3	-	-	-	3
1917	1	-	-	-	1
1918	5	1	5	1	12
1919	22	1	3	-	26
1920	34	4	5	2	45
1921	24	3	15	2	44
1922	20	-	8	1	29
1923	38	2	10	-	50
1924	18	2	10	1	31
1925	18	1	13	-	32
1926	12	2	8	1	23
1927	19	1	12	1	33
1928	11	1	7	-	19
1929	7	-	5	-	12
1930	17	2	8	1	28
1931	18	-	10	2	30
1932	17	2	3	-	22

¹⁰⁹ SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo*. inv. č. 2059, kart. 222-226.

1933	14	3	3	-	20
1934	14	6	7	1	28
1935	17	2	5	-	24
1936	33	3	8	-	44
1937	27	3	12	2	44
1938	22	2	18	5	47
1939	-	-	1	-	1
Celkem	416	41	178	21	656

Při pohledu na tabulku vidíme jednoznačně veliké rozdíly v kladně a záporně vyřízených žádostech o udělení domovské příslušnosti. U udělení a neudělení domovského práva v Přelouči je tento rozdíl v konečném výsledku dokonce více jak desetinásobný. Kladně vyřízených žádostí bylo 416 oproti 41 záporně vyřízeným. Počet schválených a neschválených žádostí příslušníků domovského práva v Přelouči o zisk domovské příslušnosti v jiné obci je o něco menší, ovšem i tak celkový rozdíl shledáváme téměř devítinásobný. Celkový poměr činí 178 přijatých žádostí ku 21 zamítnutým. Dalo by se zamýšlet, z jakého důvodu jsou tyto rozdíly tak obrovské. Také je jistě vhodná otázka, zda takto nesrovnatelné rozdíly byly normální. Takto rozdílné výsledky v konečném součtu kladně a záporně vyřízených žádostí mají své kořeny v mnoha hlediscích. Tím prvním jsou bezesporu pravidla pro udělení domovského práva, která byla všeobecně známá. Takže každý občan si ještě před podáním své žádosti mohl uvědomit, zda mu bude nebo nebude udělena domovská příslušnost. To tedy znamená, když dotyčný věděl, že nemá nárok na udělení domovského práva, tak o něj ani nepožádal. Pokud by domovská příslušnost nebyla udělena jen z důvodu neuplynutí nepřetržitého desetiletého pobytu, tak si dotyční počkali až na vhodnou chvíli, kdy již dosáhli svého nepřetržitého desetiletého pobytu v Přelouči. V praxi o domovské právo žádali často jen pár dní či týdnů po vypršení předepsaných deseti let. Někdy se ale stalo, že ještě nedosáhli této podmínky jen vlivem uspěchání. Valná většina těch, co neobdrželi domovskou příslušnost v Přelouči kvůli nedosažení nepřetržitého desetiletého pobytu, ji nezískali jen kvůli tomu, že jim ke splnění této podmínky nechybělo často ani půl roku. Tím druhým důvodem v rozdílném celkovém součtu přijatých a nepřijatých žádostí o domovské právo v Přelouči jsou bezesporu úřední záznamy, o kterých můžeme jen spekulovat, zda jsou všechny a obzvlášť jestli jsou v pořádku. O domovském právu v Přelouči se píše v zápisech ze schůzí obecní rady, v zápisech ze zasedání obecního zastupitelstva a prameny o tom, jak

rozhodlo obecní zastupitelstvo, jsou samostatně archivovány ve spisech. Při svém bádání jsem zjistil, že žádost dotyčného či obce, v níž doposud dotyčný měl domovské právo, šla první k posouzení obecní radě. Pokud rada zvážila, že je možnost udělit domovskou příslušnost, žádost byla podaná obecnímu zastupitelstvu. To poté vyřklo konečný ortel, ať již kladný či záporný. Tyto verdikty jsou zaznamenány v předchozí tabulce. A zde právě je druhá příčina v rozdílném celkovém součtu kladně a záporně vyřízených žádostí o domovskou příslušnost v Přelouči. K obecnímu zastupitelstvu se dostaly jen ty žádosti, co měly nějakou naději na úspěch. Ty, které neměly žádnou šanci, byly zamítnuté obecní radou. To znamená, že počet záporně vyřízených žádostí mohl být mnohem vyšší. Tyto jsem již do tabulky nezaznamenal. Důvod co mne k tomu vedl, byly záznamy o zasedání obecní rady. Při bližším prozkoumání jsem uvážil, že jsou z velké části zkreslené. To mohu tvrdit jen v záležitosti domovského práva a ne v dalších věcech, kterými se obecní rada zabývala. Věcí ohledně domovského práva bylo v zápisech ze schůzí obecní rady velice málo, dá se říci, že jich bylo snad až přehnaně málo. Často se objevila zmínka jen jedenkrát nebo dvakrát do roka. Ta byla navíc ještě celkem střídavá. Dá se proto uvážit, že při sepisování záznamů ze schůzí obecní rady nebyla věnována pozornost domovskému právu. Z těchto příčin vyplývá, proč obecní zastupitelstvo v Přelouči schválilo žádost o domovskou příslušnost 416 lidem a jen 41 jich neschválilo. Z těchto výsledků mohu usuzovat, že stejně tomu tak bylo u udělování a neudělování domovského práva lidem, kteří již měli domovskou příslušnost v Přelouči a žádali o ni v jiném městě či obci.

Ještě bych podotknul, že ačkoliv některým byla udělena domovská příslušnost od obecního zastupitelstva (nebo spíše slib), tak nakonec ji stejně nezískali, a to protože neobdrželi od zemské správy československé státní občanství. O změnu státního občanství žádalo 37 lidí. Z nich jen 19 žadatelů obdrželo československé občanství a zbývajících 18 nebylo přiděleno nebo není o konečném verdiktu nikde zmínka. Takže z konečného součtu 416 žadatelů mohlo čerpat výhody domovského práva 398 žadatelů. Tento počet je definitivní. Takže domovské právo za první republiky v Přelouči bylo uděleno v konečném výsledku 398 žadatelům.

Další velké rozdíly v tabulce můžeme pozorovat u počtu přijetí žádostí o domovské právo v Přelouči s porovnáním kladně vyřízených žádostí těch lidí, kteří již měli domovskou příslušnost v Přelouči a žádali o změnu domovského práva v jiné obci. Přelouč schválila žádost ohledně domovského práva 416 lidem oproti 178, kteří získali nově domovské právo v jiné obci a doposud měli domovskou příslušnost v Přelouči. Rozdíl je zde 238, což činí více

jak dvojnásobek. To by znamenalo, že mnohem více lidí přicházelo do Přelouče, než odcházelo. To soudím podle otázek pravděpodobnosti. Z nich plyne, že více než dvojnásobný počet žadatelů získal slib o přijetí do domovského svazku města Přelouče, než ti, kteří již domovskou příslušnost v Přelouči měli a rozhodli se ji změnit. Přelouč se skutečně po první světové válce rozrůstala, co se týče v počtu obyvatel. Roku 1921 měla o 314 lidí více než v roce 1918.¹¹⁰ Podobný trend nastal i v dalších letech. Obyvatelstvo k příchodu do Přelouče zřejmě vedl rozrůstající se průmysl ve městě, ze kterého se ještě více rozvinul ten, co přežil první světovou válku. Mezi významné podniky a firmy, které byly v Přelouči již před válkou a hospodařily i po ní, patří například: Kolínská továrna na kávové náhražky,¹¹¹ cukrovar z roku 1868, dva pivovary nebo nábytkářská firma Fagus.¹¹² Po válce byly vybudovány například: Železoprůmysl¹¹³, firma J. V. Myslík-Hyršovský¹¹⁴ nebo výrobní melasových krmiv založená Františkem Nebuželským a Ladislavem Topičem mladším.¹¹⁵

Při porovnávání konečného počtu udělení domovské příslušnosti v Přelouči s přijatými žádostmi těch lidí, kteří již ji měli v Přelouči a žádali o její změnu v jiné obci, by se nemělo opomenout, že i zde takové rozdílné hodnoty mohlo zavinit ledabylé zakládání písemností. Obecní úřad města Přelouče ukládal veškeré dokumenty ohledně případů, ve kterých udělil domovské právo žadatelům v Přelouči. Avšak již jej nemusela zajímat tak korespondence z jiných měst a obcí, které udělily domovské právo lidem s bývalou domovskou příslušností v Přelouči.

¹¹⁰ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 275. ISBN 978-80-254-0032-6.

¹¹¹ Továrna vznikla r. 1893 a fungovala do roku 1920. R. 1921 byla přetvořena na továrnu Ego, vyrábějící čokoládu. Provoz rozjela r. 1922. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 15 a 285. ISBN 978-80-254-0032-6; LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 393.

¹¹² Firmu Fagus založil Václav Linhart společně s Ladislavem Topičem starším. Majitelé nazvali podnik Fagus, tedy latinsky buk. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. s. 245. ISBN 80-239-3499-6; TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 285-287. ISBN 978-80-254-0032-6. LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926. s. 393-394.

¹¹³ Za vznikem podniku Železoprůmysl stojí úmysl Chlumecké strojírny, kotlární a slévárny, s. r. o. z Chlumce nad Cidlinou zřídit v Přelouči filiální závod. Činnost Železoprůmyslu ovšem skončila velmi brzy a to r. 1923, kdy se podniku nedařilo. TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 288. ISBN 978-80-254-0032-6.

¹¹⁴ Byl to závod pro radiofonii a telefonii. SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1919-1920*, inv. č. 533, kniha č. 518, nestr.; SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1923-1925*, inv. č. 535, kniha č. 520, nestr.

¹¹⁵ TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. s. 290. ISBN 978-80-254-0032-6.

Zaměstnání¹¹⁶

Tuto kapitolu jsem pojmenoval jednoduše „Zaměstnání“. Je poměrně značně rozsáhlá, protože mi připadá velice zajímavé zjistit, jaká povolání měli ti, kteří obdrželi domovské právo v Přelouči. Dává přehled o tom, že domovská příslušnost nebyla udělena pouze těm majetnějším nebo naopak chudším lidem. Tato hlava ukázala, že domovské právo bylo udělováno lidem s téměř všemi profesemi. Důkazem je, že ho získávaly prestižní profese jako majitel určitého podniku, zástupce banky nebo vrchní oficiál státních drah. Dále také již ne tak moc prestižní profese, ale přesto takové, které nesou na svých bedrech nadmíru velikou zodpovědnost jako obchodník, účetní nebo úředník. A v neposlední řadě domovskou příslušnost získali i tací, kteří byli rolníci, dělníci či zedníci.

Do této kapitoly jsem zařadil všech 398 žadatelů, kterým bylo přiděleno domovské právo v Přelouči za první republiky a kteří pak čerpali jeho výhody. Přelouč udělila v meziválečném období domovskou příslušnost nebo slib vzetí do obecního svazku 416 žadatelům, z nich ovšem 18 nebylo přiděleno československé občanství od zemské správy. Těchto 18 lidí jsem do této kapitoly již nezařadil.

Všech těchto 398 nových příslušníků domovské obce Přelouč jsem rozčlenil podle profesí do čtyř tzv. sektorů národního hospodářství. Těmi sektory jsou myšleny: sektor primární, sektor sekundární, sektor terciární a sektor kvartérní. Domovskou příslušnost obdrželi i ti, kteří se nehodí do žádného z výše zmíněných sektorů. To jsou například lidé, u kterých bylo například zmíněno jen student či vdova. Takže tedy v těchto případech se nejedná o žádnou profesi. Pro ně jsem vytvořil speciální tabulku, která se nalézá v závěru této hlavy. Kapitola je rozčleněna na podkapitoly. Každá podkapitola se zabývá daným sektorem. To znamená, že jsou čtyři podkapitoly a po nich následují ještě dvě. První z nich se zabývá lidmi, co nejdou zařadit do žádného sektoru a ta druhá nese název „Počet nových příslušníků domovské obce Přelouč, podle výše uvedených sektorů“, kde jsou předchozí podkapitoly porovnány.

Veškeré následující tabulky jsou vytvořeny podle mého vlastního názoru a přesvědčení, kam by mohly dané profese patřit. Způsob dělení profesí byl v některých případech na hraně. Například u takových kovářů jsem se rozhodoval, ale pak jsem je zařadil

¹¹⁶ Veškeré informace k této kapitole jsou čerpány z materiálů uložených v: SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo*. inv. č. 2059, kart. 222-226.

do hutního průmyslu. Je mi jasné, že někdo s tímto rozdělením nemusí souhlasit. To je ovšem věc vlastního názoru, jak jsem zmínil již o pár řádků výše.

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v primárním sektoru

Primární sektor národního hospodářství zahrnuje měnící se přírodní zdroje do základních výrobků. Valná převaha produktů z tohoto sektoru slouží jako surovina pro další zpracování. Tento sektor zahrnuje odvětví jako zemědělství, rybaření, lesnictví, chovatelství a zemědělsko-potravinářský průmysl.

Při mé práci jsem zjistil, že ze všech 398 žadatelů, kterým bylo uděleno domovské právo v Přelouči za první republiky, pracovalo v primárním sektoru pouze 19 obyvatel. To je ze všech čtyř sektorů národního hospodářství nejméně. Z nich převažovali lidé pracujících v zemědělství, kterých bylo 17. Zbývající dva si na své živobytí vydělávali v potravinářském průmyslu. Naopak se neobjevil nikdo z rybářského, lesnického nebo chovatelského odvětví. Především u rybářů je to zarážející, vždyť severně a převážně severovýchodně od Přelouče se nacházejí rozsáhlé rybníky. Někdo z lesnického oboru se dal také očekávat, když mezi Přeloučí a městem Kladruby nad Labem se rozléhají lesy. Nakonec statistiku primárního sektoru z tohoto oboru ovšem také nikdo nerozšířil.

Odvětví	počet zaměstnanců
Potravinářský průmysl	2
Zemědělství	17
Celkem	19

Potravinářský průmysl v konečné statistice druhů zaměstnání těch lidí, kterým bylo uděleno domovské právo v Přelouči v letech 1918 až 1938, zaujímá jen nepatrný zlomek. Do potravinářského průmyslu v primárním sektoru se zařadili jen dva a oba měli co dočinění s výrobou mouky. Jeden z nich byl mlynář a druhý byl mlynářský pomocník.

Potravinářský průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
mlynář	1
mlynářský pomocník	1
Celkem	2

Počet lidí pracujících v zemědělství už byl o poznání větší a druhem povolání rozmanitější. Z celkového počtu 17 osob převažovalo devět rolníků, ke kterým se dá ještě přiřadit jedna rolnice. Podobné zaměstnání nebo snad i stejné, ale ve spisech psané odlišně, byl zemědělec. Ten se objevil také jen jedenkrát. Dále jsem ještě narazil na profese jako zahradník, zahradnický pomocník, sadař, meliorační dozorce a čeledín. Všichni jmenovaní se vyskytli jen jednou, až na toho posledního, který měl dvojitý zastoupení.

Zemědělství	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
zemědělec	1
rolník	9
rolnice	1
zahradník	1
zahradnický pomocník	1
sadař	1
čeledín	2
meliorační dozorce	1
Celkem	17

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v sekundárním sektoru

Sekundární sektor národního hospodářství představuje oblast zpracovatelského průmyslu, tj. zpracování polotovarů, stavební výroba atd. Tento sektor zahrnuje odvětví, jako jsou průmysl a řemesla.

Počet lidí přijatých do domovského svazku v Přelouči v letech 1918 až 1938, kteří pracovali v primárním sektoru, byl nejnižší ze všech čtyř sektorů národního hospodářství. U sekundárního sektoru je tomu přesně naopak, jelikož jako v jediném z daných sektorů pracovalo více než 100 nových držitelů domovského práva v Přelouči. Přesný počet je dokonce mnohem větší, a tj. 191. To znamená, že v sekundárním sektoru pracovalo 47,63 % obyvatel, kteří získali domovskou příslušnost.

Z celkového počtu 191 členů domovského svazku v Přelouči převažoval spotřební průmysl s 84 zaměstnanci. V těžkém průmyslu pracovalo 39 lidí. Samozřejmě že se objevily i profese, které se hodí jak do těžkého i do spotřebního průmyslu. V běžném aktovém materiálu se nepsalo, v jakém podniku pracovali a co přesně dělali. Typickým příkladem jsou určité dělníci, kteří pracují v odvětví těžkého i spotřebního průmyslu. Z tohoto důvodu jsem navíc vytvořil tabulku, která se zabývá lidmi s profesemi, hodících se jak do těžkého, tak i do spotřebního průmyslu. V celkovém součtu jich bylo 68.

Odvětví	počet zaměstnanců
Těžký průmysl	39
Spotřební průmysl	84
Profese hodící se do těžkého i spotřebního průmyslu	68
Celkem	191

Naše země má bohatou tradici převážně v těžkém průmyslu, do kterého patří zejména hutnictví, strojírenství a chemický průmysl. Členové domovského práva v Přelouči k této tradici rozhodně přispívali. V hutním průmyslu si jich vydělávalo devět, ve strojírenství 19 a 11 jich pracovalo v dalším odvětví, stavebnictví. Celková suma je 39 pracujících občanů v odvětví těžkého průmyslu. Nenarazil jsem ale na nikoho, o kom bych mohl stoprocentně říct, že byl zaměstnancem v chemickém průmyslu.

Odvětví těžkého průmyslu	počet zaměstnanců
Hutní průmysl	9
Strojírenský průmysl	19
Stavebnictví	11
Celkem	39

Počet členů v odvětví spotřebního průmyslu byl o poznání větší. Celková cifra se zastavila na 84 osobách, vydělávajících si na plat v dřevozpracujícím, papírenském, textilním a oděvním, kožedělném a obuvnickém, potravinářském průmyslu a v méně četných řemeslech. Z těchto zmíněných odvětví převažoval textilní a oděvní, kožedělný a obuvnický a dřevozpracující průmysl.

Odvětví spotřebního průmyslu	počet zaměstnanců
Dřevozpracující průmysl	18
Papírenský průmysl	2
Textilní a oděvní průmysl	24
Kožedělný a obuvnický průmysl	21
Potravinářský průmysl	13
Ostatní	6
Celkem	84

Jako první odvětví v těžkém průmyslu jsem zařadil hutní průmysl. Nejblíže co dočinění s tímto oborem měli mistři umění kovářského. Přesněji se dá hovořit o pěti kovářích a čtyřech kovářských pomocnících.

Kovářská profese byla pro mne jedna z nejproblémovějších, kam ji mám zařadit. Nakonec jsem sám uvážil ji zařadit do hutního průmyslu. Rozhodně bez jakýchkoliv diskuzí patří do těžkého průmyslu.

Hutní průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
kovář	5
kovářský pomocník	4
Celkem	9

Strojírenský průmysl zaujímal v těžkém průmyslu nejpočetnější položku těch, kterým bylo uděleno domovské právo v Přelouči za první republiky. Druhy povolání jsou také různorodější. Převažovali soustružníci a zámečníci. Strojních zámečníků bylo šest a soustružníků kovu pět. Ke zmíněné pěti se dá přiřadit ještě jeden soustružnický pomocník. Dále následovali tři klempíři a stejný počet elektrotechniků. Od zaměstnanců vyložené pracujících rukama se vymyká správce dílny ve firmě Železoprůmysl. U něj také jako jednoho z mála bylo uvedeno, v jakém podniku pracoval.

Strojírenský průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
správce dílny firmy Železoprůmysl	1
soustružník kovu	5
soustružnický pomocník	1
strojní zámečník	6
klempíř	3
elektrotechnik	3
Celkem	19

Přelouč doznala v první třetině minulého století velkého stavebního rozmachu. Z tohoto důvodu se dá očekávat, že se promítnou v této statistice zaměstnání také profese spojené se stavebnictvím. Skutečně tomu tak také je. K oboru stavebnictví se dá přiřadit celkem 11 členů domovského svazku v Přelouči. Z nich převažuje šest zedníků, ostatní se vyskytli jen jedenkrát. Těmi jsou: domkář, stavitel, stavbyvedoucí, architekt a pokrývač.

Stavebnictví	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
domkář	1
stavitel	1
stavbyvedoucí	1
architekt	1
zedník	6
pokryvač	1
Celkem	11

Po odvětvích těžkého průmyslu se dostáváme k odvětvím spotřebního průmyslu. Prvním odvětvím ze spotřebního průmyslu je dřevozpracující průmysl. Ten byl v Přelouči poměrně rozšířen. Nejvýznamnějším podnikem vyrábějící produkty ze dřeva byla ve městě ve sledovaném období nábytkářská firma Fagus. Tato firma bezesporu přispěla i k tomu, že v materiálech k domovskému právu v Přelouči se objevil velký počet lidí pracujících v právě popisovaném odvětví. Celkem jich bylo 18, kteří se rozčlenili do velkého počtu druhů profesí. Tři byli ti, co vyráběli bedny. Čtyři byli truhláři a k nim můžeme připočítat dva truhlářské pomocníky. Jeden pomocník se vyskytnul i u tesařů, kteří byli dva. Podobná profese, stolař, byla zastoupená jedenkrát. Ke všem výše zmíněným řemeslům z dřevozpracujícího průmyslu by se daly přiřadit dvě profese, které podle názvu vypadají jako jejich pomocníci. První je dřevodělník s jedním zastoupením a druhou je soustružník dřeva s dvěma zastoupeními. Především řemesla si byla velice podobná. Odlíší se od nich snad jen košíkář. Držitelé nově získané domovské příslušnosti v Přelouči za první republiky byli dva, co vyráběli koše a košíky.

Dřevozpracující průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
bednář	3
truhlář	4
truhlářský pomocník	2
tesař	2

tesařský pomocník	1
stolař	1
dřevodělník	1
soustružník dřeva	2
košíkář	2
Celkem	18

Po dřevozpracujícím průmyslu se dostáváme k dalšímu průmyslu, který také čerpá suroviny ze stromů a ostatních dřevin. Tím je papírenský průmysl. Na rozdíl od výše zmíněného průmyslu, tento není zase až tak hojně zastoupen. Spíše naopak. Ze všech druhů průmyslů ze spotřebního průmyslu má nejméně zastoupení. Reprezentují ho pouze jen jeden knihař a jeden typograf.

Papírenský průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
knihař	1
typograf	1
Celkem	2

Od nejméně zastoupeného odvětví ve spotřebním průmyslu se dostáváme k nejvíce zastoupenému odvětví. Tím je textilní a oděvní průmysl s 24 zaměstnanci. Objevily se zde podobné, ale také úplně rozdílné profese. Těmi podobnými jsou svrškář s jedním zastoupením, sedm krejčích, dvě dámské krejčové, jeden krejčovský pomocník a dvě švadleny. Mezi vyloženě specifické povolání patří jeden výrobce klobouků a jeden brašnář. V Přelouči se v první polovině minulého století rozvinula výroba galanterních produktů. Zhotovitelům těchto výrobků se říkalo perleťáři či soustružníci perletí a bylo jich celkem devět, ze kterých u osmi bylo napsáno soustružník perletí a jen u jednoho perleťář.

Textilní a oděvní průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
svrškář	1
krejčí	7
dámská krejčová	2
krejčovský pomocník	1
švadlena	2
kloboučník	1
brašnář	1
perleťář	1
soustružník perletí	8
Celkem	24

Obdobný průmysl k textilnímu a oděvnímu průmyslu je kožedělný a obuvnický. Toto odvětví bylo také poměrně značně zastoupeno. Sice v ryze kožedělném průmyslu pracoval jen jeden držitel domovského práva v Přelouči, sedlář, ale v obuvnickém průmyslu si na živobytí vydělávalo 20 obyvatel. Z nich 18 bylo označeno jako obuvník a dva jako obuvnický pomocník.

Kožedělný a obuvnický průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
sedlář	1
obuvník	18
obuvnický pomocník	2
Celkem	21

Nyní se dostáváme k průmyslu, který byl a stále je zastoupen snad v každém městě. Tím je samozřejmě potravinářský průmysl. V tomto odvětví se vyskytují jak velké, tak i malé účetní jednotky. Z těch velkých podniků v Přelouči se nacházely dva pivovary, cukrovar z roku 1868 a Kolínská továrna na kávové náhražky, která byla na počátku 20. let přeměněna na fabriku Ego a začala se zabývat výrobou čokolády. Pracovníci těchto podniků obdrželi

domovskou příslušnost v Přelouči. Z těch co mohli docházet za prací do některého pivovaru, byl jeden sladník a jeden pivovarský dělník. Cukrovar měl zastoupení díky vařiči cukru a svému skladníku. Narazil jsem také na dva podstarší, ti si mohli na mzdu vydělávat v cukrovaru a také v některém z pivovarů. Menší potravinářské firmy reprezentovali čtyři řezníci, dva pekaři a jeden pekařský pomocník.

Potravinářský průmysl	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
řezník	4
pekař	2
pekařský pomocník	1
sladník	1
pivovarský dělník	1
vařič cukru	1
skladník v cukrovaru	1
podstarší	2
Celkem	13

Vyskytly se také profese, které sice patří do spotřebního průmyslu, ale nedají se přiřadit k žádnému odvětví, co jsem zmínil výše. Kvůli nim jsem vytvořil speciální tabulku. Do ní jsem začlenil tři hodináře, jednoho kamnáře, nožíře a výrobce krému.

Ostatní	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
hodinář	3
kamnář	1
nožíř	1
výrobce krému	1
Celkem	6

Dále se objevily zaměstnání, které je těžké přesně určit, zda dotyčný či dotyčná pracovala v těžkém nebo spotřebním průmyslu. Jsou to profese, které mohly mít zastoupení v obou a téměř v jakémkoliv odvětví. Z tohoto důvodu jsem navrhl samostatnou tabulku, do které jsem zaznamenal profese hodící se do těžkého i spotřebního průmyslu. Je poměrně velice zastoupená, především dělníky a specifickými druhy dělníků. Při svém zpracování těchto statistik zaměstnání jsem zjistil, že dělník byl ze všech druhů profesí nejčastěji zastoupen. Konečný součet tohoto povolání činil 48. K nim se dají ještě přiřadit dělnice, kterých byl rovný tucet. U třech z nich jsem narazil na to, že byly vdovy. K přesně definovaným druhům dělníků patřili dva montéři a jeden strojník s mechanikem. K vyšším pozicím se dají přiřadit jeden stromistr s dílovedoucím a k nejvyšším pozicím můžeme připojit dva továrníky.

Profese hodící se do těžkého i spotřebního průmyslu	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
továrník	2
dílovedoucí	1
stromistr	1
stromník	1
montér	2
mechanik	1
dělník	48
dělnice	12
Celkem	68

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v terciárním sektoru

Terciární sektor národního hospodářství je sektor obchodu a služeb. Do tohoto sektoru spadají odvětví jako obchod, pohostinství, ubytování, doprava, zásobování a osobní služby.

Terciární sektor je po sekundárním sektoru nejvíce zastoupen. Celkový počet 83 osob se rozčlenil do šesti odvětví: obchodu, pohostinství, ubytování, dopravy, pošty a ostatních

služeb. Z tohoto výčtu převažuje doprava s 30 jedinci a obchod s 28. Ostatní odvětví mají méně než deset lidí.

Odvětví	počet zaměstnanců
Obchod	28
Pohostinství	4
Ubytování	9
Doprava	30
Pošta	5
Ostatní služby	7
Celkem	83

Sféra obchodu má s celkovým počtem 28 příslušníků domovského práva v Přelouči druhé nejvyšší zastoupení v terciárním sektoru. Nadpoloviční většinu tvoří obchodníci, kterých je 17. U jednoho z nich bylo specifičtější označení hokynář. Ostatní profese zauímají jen nízké sumy. Nejvíce váženými z nich jsou majitel výroby perleťových výrobků a zástupce továrny na kávové náhražky, na které jsem narazil jen jedenkrát. Po nich následují tři obchodní zástupci, jeden obchodní příručí, dva majitelé obchodu, dva majitelé trafiky a jeden trafikant. U posledně zmíněného není jisté, zda byl také majitelem trafiky nebo pouze v ní prodával.

Obchod	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
majitel výroby perleťových výrobků	1
zástupce továrny na kávové náhražky	1
obchodní zástupce	3
obchodní příručí	1
majitel obchodu	2
obchodník	17
majitel trafiky	2
trafikant	1
Celkem	28

Pohostinství tvoří jen čtyři zástupci, přesněji řečeno čtyři hostinští. Vlivem této skutečnosti je tato branže v obchodní sféře nejméně početnou.

Pohostinství	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
hostinský	4
Celkem	4

Přelouč patřila a patří k menším a méně navštěvovaným městům. Tato skutečnost se odrazila i v další oblasti, ubytování. To zastupují jen dva hoteliéři, čtyři služebné, dvě posluhovačky a jedna komorná. Konečný součet činí devět osob. Specifické u těchto povolání je, že zmíněná komorná pracovala na zámku až v dalekých Teplicích a u jedné z posluhovaček bylo navíc uvedeno, že již ovdověla.

Ubytování	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
hoteliér	2
služebná	4
posluhovačka	2
komorná na zámku v Teplicích	1
Celkem	9

Úsek dopravy je naopak v terciárním sektoru nejhojnější. Tvoří jej rovné tři desítky jedinců. Podle výčtu profesí je jasné, že za takto vysoký počet lidí mohou státní dráhy. Od státních drah získávalo plat 27 členů přeloučské domovské příslušnosti. Zaměstnání spojené se železnicí, která byla v Přelouči postavena na hlavní trase Praha-Morava již roku 1845, reprezentovalo 18 železničních zřízenců, dva strážníci a dělníci dráhy, po jednom zastoupení má vrchní oficiál, inspektor, komisař, mistr a adjunkt státních drah.

Z těch co nepatří ke státním dráhám, se u výčtu zaměstnání v odvětví dopravy vyskytli po jednom jedinci: kočí, řidič a okresní cestář. V kolonce pro povolání nebyl žádný řidič, nýbrž šofér.

Doprava	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
vrchní oficiál státních drah	1
inspektor státních drah	1
komisař státních drah	1
mistr státních drah	1
adjunkt státních drah	1
železniční zřízenec	18
strážník dráhy	2
dělník dráhy	2
kočí	1
šofér	1
okresní cestář	1
Celkem	30

Československá pošta byla specifickou sférou, která zaměstnávala menší počet lidí. To se odrazilo i v konečném součtu. Slávu československé pošty reprezentovali pouze dva poštovní zřízenci a tři listonoši.

Pošta	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
poštovní zřízenec	2
listonoš	3
Celkem	5

I v terciárním sektoru se vyskytly profese, které se nedají přiřadit k výše uvedeným odvětvím. Z tohoto důvodu zde nalézáme tabulku ohledně ostatních služeb, do které jsem zařadil čtyři holiče, dva noční hlídače a jednoho kominického pomocníka.

Ostatní služby	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
holič	4
noční hlídač	2
kominický pomocník	1
Celkem	7

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří pracují v kvartérním sektoru

Kvartérní sektor národního hospodářství se vyčleňuje jen málokdy. Tento sektor zahrnuje vyšší a kvalifikačně náročnější nemateriální služby jako peněžnictví, pojišťovnictví, služby pro podniky, věda, výzkum, školství, zdravotnictví apod.

V málokdy vyčleněném kvartérním sektoru se dá přiřadit 35 členů domovského svazku v Přelouči. Z nich zaujímají největší cifru pracovníci v peněžnictví a veřejné správě, kterých bylo 17. Dále následuje pětice příslušníků armády a četnictva a pětice lidí zabývajících se nemovitostmi, čtyři pracují ve zdravotnictví, tři ve školství a jeden v pojišťovnictví.

Odvětví	počet zaměstnanců
Školství	3
Zdravotnictví	4
Peněžnictví a veřejná správa	17
Pojišťovnictví	1
Nemovitosti	5
Armáda a četnictvo	5
Celkem	35

Celkovou statistiku rozšířili tři členové ze školské sféry. Jedním z nich byl řídicí učitel a dva vyloženě učitelé. První z nich učil cizí jazyky, ve spisech se o něm hovoří jako o učiteli cizích řečí. Tím druhým byl učitel judaismu, o kterém se v aktovém materiálu hovoří jako o učiteli náboženství izraelského.

Školství	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
řídící učitel	1
učitel cizích řečí	1
učitel náboženství izraelského	1
Celkem	3

Zdravotnictví mělo jen o jednoho člena více než výše zmíněné školství, vyskytly se zde tedy čtyři osoby. Z daného kvarteta byli tři muži a jedna žena. Ta pomáhala u porodů jako asistentka. Mezi muži to byl farmaceutik, který prodával v lékárně, a dva se zabývali stomatologií. Přesněji řečeno, pracovali v ní jako zubní technici.

Zdravotnictví	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
zubní technik	2
porodní asistentka	1
lékárník	1
Celkem	4

V následující tabulce jsou zařazena zaměstnání, která při své práci vyžadují velikou odpovědnost a kde se jakákoli chyba, ba chybička neodpouští. Do těchto profesí patří úředníci a účetní. Je složité říci, zda pracovali v oboru peněžnictví nebo v úseku veřejné správy. Z této příčiny jsem spojil dohromady peněžnictví a veřejnou správu. Stoprocentně do peněžnictví spadá zástupce banky Slavie, který se v aktovém materiálu objevil jedenkrát. Avšak u ostatních lidí z právě popisované tabulky to říci nelze. Při bádání jsem narazil na deset úředníků. U žádného z nich nebylo udáno, kde pracovali. Znalci účetnictví se objevili ve spisech šestkrát. Z tohohle pŕltuctu bylo u dvou specifikováno, v jakém podniku dennodenně přispívali k hospodaření. Jeden z nich účtoval v cukrovaru a další v městském elektrárenském podniku. U ostatních účetních se neupřesnilo bližší určení.

Peněžnictví a veřejná správa	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
zástupce banky Slavia	1
úředník	10
účetní	6
Celkem	17

Další velice odpovědnou branží je pojišťovnictví. Obor, ve kterém nemůže pracovat každý. Druhým důvodem je, že pojišťoven tolik není a kvůli tomu si v pojišťovnictví vydělává na živobytí jen hrstka vyvolených. Zřejmě i proto je pojišťovnictví v konečné statistice zastoupeno jen jedenkrát. Tento jedinec byl zaměstnán jako kontrolor v okresní nemocniční pojišťovně.

Pojišťovnictví	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
kontrolor okr. nemocniční pojišťovny	1
Celkem	1

Další branže se týká nemovitostí. Tentokrát se nejedná o výstavbu, nýbrž o jejich pečování, vlastnictví a hospodaření s nimi. Do této sféry se dá přiřadit pět příslušníků domovského svazku v Přelouči. Dvakrát se objevil provozník a majitel domu v jedné osobě. Majitelka domu, provozník bytu a domovník se vyskytli jednou.

Nemovitosti	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
provozník a majitel domu	2
majitelka domu	1
provozník bytu	1
domovník	1
Celkem	5

Vlastníci domovské příslušnosti v Přelouči měli své zástupce také u ochranných služeb, mezi které patří armáda a četnictvo. Armádu reprezentoval bývalý voják a štábní rotmistr. Příslušníků četnictva bylo o jednoho více. Dvakrát jsem narazil na vrchního četnického strážmistra a jednou na četnického závodčího.

Armáda a četnictvo	
Zaměstnání	počet zaměstnanců
bývalý voják	1
štábní rotmistr	1
vrchní četnický strážmistr	2
četnický závodčí	1
Celkem	5

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, kteří nejsou zařaditelní do žádného sektoru

Až sem jsem se zabýval v této kapitole co nejbližší a nejpřesnější statistikou druhů povolání z pohledu čtyř hospodářských sektorů těch lidí, kteří obdrželi domovskou příslušnost za první republiky v Přelouči. Po celkovém součtu osob ze všech čtyř sektorů je jasné, že nějaké chybí. Primární, sekundární, terciární a kvartérní sektor obsahuje dohromady 328 jednotlivců. To znamená, že jsem 70 lidí do nich nezařadil. Těch důvodů je více, proč jsem to tak udělal. A právě kvůli tomuhle slouží tato podkapitola, zabývající se novými příslušníky domovské obce Přelouč, kteří nejdou zařadit do žádného z výše uvedených sektorů. Mezi takové patří například ti, kteří teprve studovali nebo naopak již ovdověli. Při pohledu na následující tabulku vidíme, koho tím mám na mysli.

Odvětví nebo bližší popis	počet osob
soukromník	2
soukromnice	11
vdova	27
student	3
dcera obchodního jednatele	1

dcera po četnickém strážmistru	1
adoptovaný syn plukovníka	1
neuvedeno	24
Celkem	70

Na prvních dvou řádcích nalézáme jedinou profesi, kterou jsem zařadil do této podkapitoly. Tou jsou soukromníci a soukromnice. Přiřadil jsem je sem, jelikož soukromník či soukromnice je velmi neurčité zařazení, které je vhodné dávat mezi blíže neurčité profese. Dále již následují lidé, u kterých žádné povolení nebylo uvedeno. Mezi ně jsem přiřadil tři studenty, dceru obchodního jednatele, dceru po četnickém strážmistrově a jednoho adoptovaného syna plukovníka. U dříve popisovaných povolání se sice již párkrát vyskytla nějaká vdova, jenže vždy bylo u ní připsáno ještě povolání. Avšak u většiny ovdovělých žen tomu tak nebylo, a to přímo u 27, kdy stálo ve spisech pouze označení vdova. V aktovém materiálu se vyskytly také i nedokonalé záznamy, a tak se stalo, že u 24 osob nebylo nic uvedeno v kolonce pro povolání.

Noví příslušníci domovské obce Přelouč, podle výše uvedených sektorů

Tato krátká podkapitola slouží již pouze k celkovému porovnání z hlediska počtu zastoupení ve výše popsáných hospodářských sektorech, respektive těch co nešli do žádného přiřadit. Nejhojněji se vyskytovali lidé, co vydělávali na živobytí v sekundárním sektoru. Těch bylo 191. Pak následuje sektor terciární s 83 obyvateli, sektor kvartérní s 35 osobami a nejmenšího počtu dosáhl sektor primární s 19 novými příslušníky domovského práva v Přelouči. Jedinců, co nešli zařadit do žádného z uvedených hospodářských sektorů, bylo 70.

Sektor	počet osob
sektor primární	19
sektor sekundární	191
sektor terciární	83
sektor kvartérní	35
nelze zařadit do žádného sektoru	70
Celkem	398

Rodinní příslušníci těch, co získali domovské právo v Přelouči v letech 1918-1938¹¹⁷

Až do téhle chvíle jsem se zabýval ve své práci pouze těmi lidmi, kteří žádali o domovské právo. Avšak je nutné věnovat alespoň jednu kapitolu těm, kteří získali domovskou příslušnost tím, že byli rodilými příslušníky těch žadatelů, kteří ji obdrželi. To znamená, že tato kapitola je věnovaná manželkám a dětem těch lidí, kteří získali domovské právo v Přelouči. Zároveň cílem této hlavy ještě je zjistit, kolik žadatelů bylo mužů a žen, kteří později obdrželi domovskou příslušnost.

Rodinní příslušníci mužů, kteří získali domovské právo

Při svém pečlivém bádání jsem nakonec došel k výsledku, že z 398 osob, které získaly domovské právo v Přelouči, bylo 316 mužů. Z těchto 316 mužů stálo u 286 z nich v aktovém materiálu, že jsou ženatí, jelikož byla vyplněna jejich manželka. To znamená, že díky těmto mužům získalo 286 žen domovskou příslušnost v Přelouči. Tito lidé měli celkem 441 potomků, kteří získali také domovské právo. U potomků jen podotýkám, že zletilost byla za první republiky až do věku 24 let. To znamená, že nárok na domovské právo po rodičích měli všichni potomci do tohoto věku. Starší 24 let si již museli zažádat samostatně za sebe.

Dále jsem narazil při své práci na tři vdovce, kteří měli celkem sedm potomků. V neposlední řadě se vyskytli také ti, u kterých nebylo nic o manželce zmíněno. S tímto jsem se setkal 27krát a z nich měl jen jeden muž jednoho potomka, na kterého se také vztahovalo domovské právo v Přelouči.

Počet mužů, kteří získali domovské právo a počet jejich manželek a potomků			
stav muže	muži	manželky	potomci
ženatí	286	286	441
vdovci	3	-	7
neuvedená manželka	27	-	1
Celkem	316	286	449

¹¹⁷ Veškeré informace k této kapitole jsou čerpány z materiálů uložených v: SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo*. inv. č. 2059, kart. 222-226.

V následujících tabulkách jsem blíže vyhodnotil počet potomků na jednoho muže, a to v prvním případě u ženatých mužů, zadruhé u vdovců a zatřetí u těch, u kterých nebyla uvedena manželka.

Počet potomků těch mužů, kteří získali domovské právo a měli manželku		
Počet potomků na jednoho muže	Výskyt	Celkem potomků
žádný potomek nebo neuveden	68 x	0
1 potomek	87 x	87
2 potomci	76 x	152
3 potomci	31 x	93
4 potomci	11 x	44
5 potomci	13 x	65
Celkem potomků	-	441

Počet ženatých žadatelů o domovskou příslušnost v Přelouči, kterým byla nakonec udělena, bylo nejvíce. I z tohoto důvodu celková suma potomků je největší. Vyskytli se dokonce i tací, kteří měli pět potomků. Tento příklad se objevil 13krát, 11krát jsem našel muže se čtyřmi potomky, 31krát se třemi, 76krát se dvěma a 87krát s jedním potomkem. Naproti tomu jsem narazil i na ty, kteří neměli žádného potomka nebo alespoň žádného takového, na kterého se vztahoval nárok na domovské právo. Výsledný počet všech shora uvedených potomků činí 441.

Počet potomků těch vdovců, kteří získali domovské právo		
Počet potomků na jednoho muže	Výskyt	Celkem potomků
1 potomek	1 x	1
2 potomci	1x	2
4 potomci	1 x	4
Celkem potomků	-	7

Na vdovce jsem narazil podstatně mnohem méně, přesněji byli pouze tři. Jeden z nich měl jednoho potomka, další měl dva potomky a díky tomu třetímu se stali příslušníky domovské obce v Přelouči další čtyři lidé. Celkový počet těchto potomků činí sedm.

Počet potomků těch mužů, kteří získali domovské právo, a nebyla uvedena manželka		
Počet potomků na jednoho muže	Výskyt	Celkem potomků
žádný potomek nebo neuveden	26 x	0
1 potomek	1 x	1
Celkem potomků	-	1

Potomků těch mužů, kteří neměli manželku, nebo u nich žádná choť nebyla uvedena a zároveň se o nich nepsalo jako o vdovcích, bylo ještě méně. Z veškerého sčítání 27 mužů, měl jen jeden potomka, a to pouze jednoho. U zbývajících 26 mužů se nepsalo o potomcích stejně, jako se nepsalo o ženách.

Rodinní příslušníci žen, které získaly domovské právo

V předchozí podkapitole jsem se zabýval manželkami a převážně potomky mužů. Tato podkapitola je věnována potomkům těch žen, které požádaly o domovskou příslušnost v Přelouči a posléze ji získaly. Na rozdíl od předešlé podkapitoly bylo tvoření těchto statistik jednodušší, a to ze dvou důvodů. První okolností je fakt, že žádná z těchto žen neměla manžela. Druhou příčinou je to, že žen, které zažádaly o domovské právo a posléze jej obdržely, bylo mnohem méně než mužů, v konečném výsledku jenom 82. To je tedy téměř čtyřikrát méně, než tomu bylo u mužů.

Následující tabulka podává přehled o tom, kolik bylo vdov a kolikrát nebyl uveden stav ani manžel. V pravém sloupci je také uveden počet potomků, kteří získali domovské právo díky svým matkám. Z výsledného počtu 82 žen bylo 31 vdov a 51krát se nepsalo nic o jejich stavu, nebo že by měly nějakého manžela. Tyto ženy byly matkou 14 osob, které díky nim získaly domovské právo v Přelouči.

Počet žen, které získaly domovské právo a počet jejich potomků		
stav ženy	žena	Celkem potomků
vdova	31	2
neuveden stav ani manžel	51	12
Celkem	82	14

Vdov bylo dohromady 31. V aktovém materiálu byly čtyři blíže specifikovány. U třech z nich se psalo jako dělnicích a u jedné jako o posluhovačce. U zbývajících 27 bylo psáno pouze slovo „vdova“.

Ve spisech stálo, že jen dvě měly nějakého potomka. V obou případech byly matkami dvou dětí, na které přecházelo domovské právo. U 29 vdov se o žádném takovém potomkovi nepsalo.

Počet potomků těch vdov, které získaly domovské právo		
Počet potomků na jednu ženu	Výskyt	Celkem potomků
žádný potomek nebo neuvedeno	29 x	0
1 potomek	2 x	2
Celkem potomků	-	2

Více než vdov bylo takových žen, u kterých nebyl uveden stav a ani manžel. Takových jsem ve spisech objevil 51, a ty byly matkou 12 příslušníků domovské obce v Přelouči. Z toho dvě ženy měly jednoho potomka a pět jich bylo matkou dvou, kteří díky nim získali také domovskou příslušnost v Přelouči.

Počet potomků těch žen, u kterých nebyl uveden stav a manžel		
Počet potomků na jednu ženu	Výskyt	Celkem potomků
žádný potomek nebo neuveden	44 x	0
1 potomek	2 x	2
2 potomci	5 x	10
Celkem potomků	-	12

Celkový počet lidí i s rodinnými příslušníky, co získali domovskou příslušnost

Po podrobném zkoumání lidí, kteří zažádali o domovskou příslušnost a poté ji získali, bylo nutné se zaměřit i na ty, kteří obdrželi domovské právo jakožto jejich rodinní příslušníci. Tato podkapitola se zabývá definitivním počtem všech lidí, kteří se stali domovskými příslušníky v Přelouči v období od ledna 1918 do prosince 1938.

Do následující tabulky jsem přenesl veškerou statistiku lidí, kteří rozšířili počet domovských příslušníků v Přelouči.

Popis těch, co získali za sebe nebo díky rodinnému příslušníkovi dom. právo	Celkem
Počet mužů, kteří žádali o domovské právo a obdrželi ho	316
Počet žen, které žádaly o domovské právo a obdržely ho	82
Počet manželek těch mužů, kteří získali domovské právo	286
Počet potomků těch mužů, kteří získali domovské právo	449
Počet potomků těch žen, které získaly domovské právo	14
Celkem osob	1147

Jak z tabulky vyplývá, statistiku počtu mužů a žen, kteří o domovské právo požádali a obdrželi, značně rozšířili jejich rodinní příslušníci. K 398 lidem, kterým byla udělena domovská příslušnost, se připočetlo více než sedm stovek dalších lidí. Přesný počet byl 749 dalších přeloučských domovských příslušníků, ve kterém převažovali potomci mužů, kteří získali domovské právo. Těch bylo 449. Poté následovalo 286 manželek mužů, kteří obdrželi domovskou příslušnost. Nejméně jsem narazil na potomky žen, díky kterým bylo přiděleno domovské právo těmto potomkům. Těch se vyskytlo pouze 14. Při konečném součtu jsem došel k výsledku, že domovské právo v Přelouči od ledna 1918 do prosince 1938 získalo 1147 lidí.

Ukázkové příklady udělení domovského práva¹¹⁸

Po kapitolách zabývajících se nejrůznějšími statistikami se dostáváme k hlavě, ve které uvedu na dvou konkrétních příkladech, jak tomu bylo v praxi při udělování domovského práva.

Josef Bláha, aneb příklad jednoduchého získání domovské příslušnosti

Prvním příkladem na ukázkou je poměrně jednoduše obdržené domovské právo, anebo se dá říci, že je to ukázkou, kdy udělení domovské příslušnosti nestály žádné zdlouhavé okolnosti. Ze spisového materiálu jsem vybral případ Josefa Bláhy, dělníka na c. k. státní trati.

Josef Bláha, dělník na c. k. státní trati a také majitel domku č. p. 468 v Přelouči, požádal dne 22. června 1918 o udělení domovského práva v Přelouči na základě zákona ze dne 5. prosince 1896, číslo 222 říšského zákona, § 2. a § 3.

Narodil se dne 3. února 1873 v Rašovech a podle domovského listu přísluší do obce Bukoviny v okrese Čáslav. Dále o sobě prohlásil, že je svéprávný, úplně zachovalý a doposud nepřipadl žádnému chudinskému zaopatření na obtíž. V Přelouči bydlí dobrovolně a nepřetržitě od 5. června 1905.

Tato žádost se projednávala na zasedání obecního zastupitelstva města Přelouče dne 4. listopadu 1919, kdy byla kladně vyřízena ve smyslu zákona ze dne 5. prosince 1896, číslo 222 říšského zákona, § 2. a § 3. za udělení domovského práva. Tímto výnosem se stali příslušníky domovské obce Přelouče také jeho manželka Marie a děti Marie, Anna, Emílie, Jan a Božena.¹¹⁹

¹¹⁸ Veškeré informace k této kapitole jsou čerpány z materiálů uložených v: SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo*. inv. č. 2059, kart. 222-226.

¹¹⁹ Manželka Marie se narodila 6. února 1881. Děti Marie a Josefa přišly na svět v letech: Marie 1902, Anna 1903, Emílie 1905, Jan 1907 a Božena 1908.

Anna Pešková, aneb příklad vdovy a zároveň případ udělení státního občanství

Na příkladu Anny Peškové ukážu, jak to vypadalo, když bylo nutné získat státní občanství kvůli obdržení domovského práva. Navíc tato žena slouží jako vzor při udělování domovské příslušnosti, když o udělení požádal její manžel a mezitím zemřel, než zemská správa stihla vyřknout svůj ortel ohledně udělení státního občanství.

Obchodník Josef Peška požádal dne 27. září 1919 o udělení domovského práva v Přelouči. Narodil se v roce 1861, patří mu dům s číslem popisným 134 v Přelouči a doposud přísluší do obce Pyhra u Svatého Hypolita. Ovšem je ve svazku státního občanství Německého Rakouska, jenž se stal podle přiloženého výměru jen na zakročení zdejšího obecního úřadu ze dne 9. listopadu 1905, tedy ne vlastní vinou.

Dne 15. listopadu 1919 píše starosta Přelouče, František Horáček, že obecní zastupitelstvo města Přelouče vyhovělo žádosti Josefa Peška a vzhledem k tomu, že se bez jeho viny a jen následkem státního převratu stal příslušníkem cizího státu, tak se usneslo dát Josefu Peškovi slib, že bude do domovského svazku města Přelouče přijat. Avšak jen v případě, když mu bude uděleno československé státní občanství. Tento slib se vztahuje i na jeho manželku, Anna Peškovou.

Československé státní občanství bylo shora jmenovanému uděleno dne 19. června 1920 výnosem zemské správy politické, č. 5 B 445-1, č. z. s. p. 83205. Tím získal Josef Peška také domovské právo v Přelouči. Jenže dotyčný mezitím umřel. To znamenalo, že slib domovské příslušnosti v Přelouči přecházel na jeho vdovu, Annu Peškovou. Jí udělila zemská správa politická výměrem ze dne 7. října 1920, č. 5B-445/3 č. z. s. p. 293. 698 státní občanství Československé republiky. Výše jmenovaná je vyzvána, aby se dopoledne 25. října 1920 dostavila ke zdejšímu úřadu složit státní občanskou přísahu.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak to bylo s aplikací domovského práva v Přelouči v letech 1918 až 1938. Když jsem se danou problematikou zabíral více a více, uvážil jsem, že je vhodné napsat i kratší pojednání o dějinách Přelouče a také se věnovat všeobecnému pojednání o domovském právu. Z tohoto důvodu mým předmětem bádání byla i historie Přelouče a domovské právo od jeho počátků až do jeho zrušení.

Zmínky o Přelouči sahají až do 10. století, avšak já jsem začal psát o dějinách tohoto města až od doby Marie Terezie. Důvod je prostý. Téma mé bakalářské práce řeší problematiku domovského práva a „o termínu domovské právo lze mluvit až se zavedením provizorního obecního zákona z roku 1849. Před tím se v tomto významu objevovaly pojmy „politický domicil“ (*Politisches Domicil*), „domovská příslušnost“ (*Heimatzuständigkeit*), „příslušnost“ (*Zuständigkeit*) nebo „příslušná vrchnost“ (*Zuständigkeitsobrigkeit*). První zákonné podněty ke státnímu zájmu na teritoriální příslušnosti osob dalo nařízení o ohlašovací povinnosti z 1. července 1746 a rezoluce Marie Terezie o vyhoštění tuláků a žebráků z 16. října 1754.“¹²⁰ Domovské právo platilo až do 31. prosince 1948, protože dne 30. června 1948 vyšel zákon č. 174 o zrušení domovského práva, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 1949.

V závěrečné části, která zabírá více než polovinu mé práce, se věnuji problematice domovského práva v Přelouči v časovém rozmezí let 1918 až 1938. Cílem bylo zjistit, kolik lidí získalo a nezískalo domovskou příslušnost v Přelouči. Nakonec jsem došel díky mému pečlivému bádání ve Státním okresním archivu Pardubice k závěru, že domovskou příslušnost v Přelouči získalo 416 lidí, kteří o ni požádali. Z nich bylo 316 mužů a 82 žen. K nim přibýlo ještě dalších 731 občanů, kteří byli jejich rodinnými příslušníky. To znamená, že Přelouč v časovém období 1918 až 1938 se rozrostla o 1147 nových domovských příslušníků. Také jsem zaznamenal, že domovské právo naopak nebylo přiděleno 41 lidem, kteří o něj požádali.

Cílem mého bádání bylo ještě zjistit, v jakém hospodářském sektoru pracovali lidé, kteří obdrželi domovskou příslušnost. Po bedlivě zpracovaných statistikách daných oborů jsem zjistil, že nejvíce lidí pracovalo v sekundárním sektoru, a to 191. Na druhém místě se umístil sektor terciární s 83 obyvateli, poté následoval sektor kvartérní s 35 příslušníky a na posledním místě byl sektor primární s 19 osobami. Vyskytli se i tací, co se nedali zařadit do

¹²⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

žádného z uvedených sektorů. Těch bylo 70. Z povolání převažovali dělníci a dělnice, kterých bylo dohromady 60. Za zmínku stojí ještě 18 obuvníků a železničních zřízenců, 17 obchodníků, 10 úředníků nebo 6 účetních. Vyskytl se i veliký počet vdov, kterých bylo 27.

Troufám si tvrdit, že se svojí první, takto rozsáhlou prací, jsem se vypořádal úspěšně a cíl jsem zvládnul. Velice by mne potěšilo, kdyby každý, kdo si moji práci přečte, mohl říct, že má práce dosáhla svého cíle a prospěla k rozšíření počtu odborných prací.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura k dějinám o Přelouči:

- NECHVÍLE, Josef. *Město Přelouč*. Pardubice, 1884.
- LEDR, Josef. *Dějiny města Přelouče nad Labem*. Přelouč, 1926.
- TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl třetí 1848-1918*. Přelouč, 2004. ISBN 80-239-3499-6.
- TETŘEV, Jan – VINCENCIOVÁ, Hana. *Dějiny města Přelouče: díl čtvrtý 1918-1989*. Přelouč, 2007. ISBN 978-80-254-0032-6.
- VOREL, Petr. *Dějiny města Přelouče: díl první 1086-1618*. Přelouč, 1999. ISBN 80-238-4119-X.
- VOREL, Petr. *Dějiny města Přelouče: díl druhý 1618-1848*. Přelouč, 2002. ISBN 80-238-8800-5.

Literatura a zákony k domovskému právu:

- ADÁMEK, Karel. *O reformě domovského práva*. Praha, 1896.
- BÖHM, Ludvík. *Poznámky k obecnímu řádu a k zákonům o domovském právu*. Brno, 1924.
- ČORNEJ, Petr. Cizí, cizozemec a Němec. In *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váلكovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 97-110. ISBN 80-902304-6-6.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*. 2. vydání. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.
- JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku. In *Pocta akademikovi Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha, 1975. s. 147-167.
- JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno, 1970.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2. s. 297-341. ISSN 0862-6111.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno, 2006. s. 138-145. ISBN 80-7325-091-8.

- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno, 2007. ISBN 978-80-86488-45-5.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Politický domicil jako úsilí o sociální disciplinaci v Rakousku. In CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.). *Nový Mars Moravicus anebo Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999. s. 335-347. ISBN 80-902304-6-6.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizinec: Příklad Petra Augustina Holleye. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Člověk na Moravě 19. století*. Brno, 2004. s. 431-447. ISBN 80-7325-038-1.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Francouzští emigranti na Moravě 1792-1798. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.). *Napoleonské války a historická paměť: Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 21. – 22. dubna 2005 v Brně*. Brno, 2005. s. 155-167. ISBN 80-86488-23-3.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizinci jako sociální skupina v Rakousku na konci 18. a v první polovině 19. století. In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.). *Studie k sociálním dějinám 6*. Kutná Hora – Opava – Praha, 2001. s. 103-116. ISBN 80-86224-15-5.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Cizí je cizinec jen v cizině. Pojetí cizince v polovině 19. století na Moravě. In *Český časopis historický* 97, 1999, č. 4, s. 757-780. ISSN 0862-6111.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. „Všichni cizí budiž bedlivě sledováni(...)“: Evidence obyvatelstva v Brně 1857-1863. In *Slezský sborník: Čtvrtletník pro vědy o společnosti* 105, 2007, č. 2, s. 115-132. ISSN 0037-6833.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Státní zájem a svoboda cestování v Rakousku (1780-1850). In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.). *Studie k sociálním dějinám, sv. 11*. Praha – Opava, 2005. s. 99-113. ISBN ISBN 80-86224-48-1.
- ŠATAVA, Leoš. *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.
- ŽLÁBEK, Josef – VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo v republice Československé*. Praha, 1923.
- *Ilustrovaný encyklopedický slovník: II. díl J-Pri*. Praha, 1981.
- zákon č. 170/1849 o tzv. Zřízení obecného práva

- zákon č. 18/1862, který stanovil, že každý státní občan musí mít v některé obci domovské právo
- zákon č. 105/1863, kterým se pořádají záležitosti domovské
- zákon č. 222/1896, jímž se mění některá ustanovení zákona ze dne 3. prosince 1863, Z. Ř. č. 105, kterým byly uspořádány záležitosti domovské.
- zákon č. 174/1948 o zrušení domovského práva

Archivní prameny k historii Přelouče a domovskému právu v Přelouči:

- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1913-1924*, inv. č. 547, kniha č. 532.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1925-1927*, inv. č. 548, kniha č. 533.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy o zasedáních obecního zastupitelstva 1928-1939*, inv. č. 549, kniha č. 534.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1913-1919*, inv. č. 532, kniha č. 517.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1919-1920*, inv. č. 533, kniha č. 518.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1921-1922*, inv. č. 534, kniha č. 519.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1923-1925*, inv. č. 535, kniha č. 520.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1925*, inv. č. 536, kniha č. 521.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1926-1927*, inv. č. 537, kniha č. 522.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1928-1929*, inv. č. 538, kniha č. 523.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1930-1932*, inv. č. 539, kniha č. 524.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1933-1936*, inv. č. 540, kniha č. 525.

- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Zápisy ze schůzí rady 1937-1939*, inv. č. 541, kniha č. 526.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1913-1918*, inv. č. 2059, kart. 222.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1919-1923*, inv. č. 2059, kart. 223.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1924-1931*, inv. č. 2059, kart. 224.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1932-1938*, inv. č. 2059, kart. 225.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1939-1941*, inv. č. 2059, kart. 226.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Rejstřík vydaných domovských listů 1902-1923*, inv. č. 570, kniha č. 555
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1836-1926*, kniha č. 1.
- SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Kronika 1927-1957*, kniha č. 2.
- SOkA Pardubice, fond Občanská záložna Přelouč, kniha č. 1.

Resumé

Meine Bachelorarbeit beschäftigt sich mit dem Heimatrecht in Přebouč von 1918 bis 1938. Die Arbeit ist in drei Teile geteilt. Der erste Teil ist eine kurze Geschichte der Stadt Přebouč. Dann folgt die allgemeine Abhandlung von dem Heimatrecht und der letzte Teil befasst sich mit Problemen des Heimatrechts in Přebouč.

Die erste Erwähnung auf Přebouč stammt aus dem 10. Jahrhundert, aber ich fing an über die Geschichte dieser Stadt nur aus der Zeit von Maria Theresia zu schreiben. Im nächsten Teil meiner Arbeit wird mit über das allgemeine Heimatrecht geschrieben. Hier wird der Vorgang dieser Problematik von ihren Ursprung bis das Jahr 1948 beschrieben, als das Heimatrecht nicht mehr erteilte. Der letzte Teil wird mit der Problematik des Heimatrechts in Přebouč in der Zeit zwischen den Jahren 1918 und 1938 sich befassen. Das Ziel war herauszufinden, wie viele Einwohnern das Heimatrecht erworbenen und wie viele Menschen nicht. Schließlich kam ich anhand meiner sorgfältigen Recherche im Staat und Kreisarchiv Pardubice zum Schluss, dass 416 Leute das Heimatrecht in Přebouč gewannen. Es war 316 Männern und 82 Frauen. Zu diesen Menschen hat 731 Menschen weitere länger werden, die waren die ihre gebürtige Mitgliedern. 41 Einwohnern gewannen das Heimatrecht in Přebouč dahingegen nicht.

Das Ziel meines Studiums ist nach wie vor feststellen, in welchem Wirtschaftssektor Leute arbeiten, die zu Heimatzuständigkeit erhaltenen. Am meisten Menschen arbeiteten im sekundären Sektor. Und die ein hunderteinundneunzig. In der zweiten Stelle war der tertiäre Sektor mit dreiundachtzig Einwohnern. Dann folge der quartäre Sektor mit fünfunddreißig Mitgliedern. Den letzten Platz belegte der primäre Sektor mit neunzehn Personen. Es gab sogar einige, die zu keinen von diesen Sektoren gehörten. Es waren siebzig Leute. Von Beruf überwogen Arbeitern und Arbeiterinnen. Viel war Schustern, Bahnangestellten, Händlern, Beamten und Buchhaltern.

Příloha

Domovský list, který se uděloval domovským příslušníkům v Přelouči¹²¹

Čís.

Republ. Česloslov.
Království české.
Politický okres
Pardubice.
Politická expositura
Přelouč.

DOMOVSKÝ LIST,

jinž ~~stát~~ - ~~kanar~~ - město

— **PŘELOUČ** —

stvrzuje, že

jméno: K a s a l Jiří

charakter neb zaměstnání: želez. zřízenec

narozen: 7. dubna r. 1887 / 18 set osmdesát sedm /

stav: ženatý

má v této obci právo domovské.

V Přelouči dne 3. února 1920

Podpis majitele domovského listu:

Kasal Jiří

Člen rady městské: Václav Štěpán Jménem obce: Starosta: Kasal Jiří

OTISKAR LISTIN. PŘELOUČ.

¹²¹ SOkA Pardubice, fond Archiv města Přelouče. *Domovské právo 1919-1923*, inv. č. 2059, kart. 223.